

HAKİMLERİN ÖZNEL BAĞIMSIZLIĞI: HAKİMLİK TEMİNATI

Subjective Independence of Judges: The Guarantee of Judgeship

Dr. Öğr. Üyesi Cansu Büşra ÖLMEZ*

ÖZET

Yargının bağımsız olması hukuk devleti ilkesinin bir gereği ve adil yargılanmanın temel güvencesidir. Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması bakımından bireylerin adalete olan güveninin tesisinde yargının bağımsız olması zorunludur. Yargının bağımsızlığının sağlanabilmesi için hâkimlerin bağımsız ve teminatlı olmaları gerekir. Yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı birbirinin tamamlayıcısı olan unsurlardır. Hâkimlerin yargısal görevlerini icra ederken herhangi bir etki ve baskı altında olduğunu hissetmeden, korkmadan,

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku ABD, cansuolmez@selcuk.edu.tr, ORCID 0000-0002-5950-839X.

Makale Geliş Tarihi:16.01.2024

Makale Kabul Tarihi:17.03.2024

⇒ Atıf Şekli: Cansu Büşra Ölmez "Hakimlerin Öznel Bağımsızlığı: Hakimlik Teminatı", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2024): 413-463.

⇒ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

endişe etmeden hukuka uygun vicdani kanaatlerine göre karar verebilmeleri gerekir. Bunu sağlamanın yolu anayasal veya yasal boyutuyla hâkimlere çeşitli teminatların tanınmasıdır. Hâkimlik teminatının sağladığı güvence ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte genel olarak benimsenmiş bazı standart güvenceler bulunmaktadır. Bu çalışma bu güvencelerin yoğunluk derecesi arasındaki farklılıkları bazı örnek ülkeler üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Devleti, Yargı Bağımsızlığı, Hâkimlik Teminatı, Özel Bağımsızlık, Kurumsal Bağımsızlık

EXTENDED ARSTRACT

In democratic legal systems, the judicial power is one of the three basic components of the state. The quasi-judicial power must be a separate and independent structure from the other components, namely the legislative and executive powers. This is because the judiciary is the mechanism that will supervise the legislative and executive powers to fulfil their duties and powers in accordance with the constitution. The independent and impartial identity of the judiciary is at the basis of individuals' trust in the state. Otherwise, the loss of independence of the judiciary causes the society to lose faith in justice and to seek justice through extra-legal means. Therefore, it is not possible to say that rights and freedoms are secured in political systems where the independence of the judiciary cannot be ensured. In such a system, the principle of the rule of law will lose its importance and meaning.

Although ensuring the independence of the judiciary is so important and necessary, how to ensure independence is also an important issue. The prerequisite for ensuring the independence of the judiciary is institutional independence. Institutional independence means that the judiciary has equal power and value vis-à-vis the other branches of the state, that there is no hierarchical relationship between them, and that they are not subject to any interference or pressure from other branches. Institutional independence of the judiciary can be realised by ensuring the

independence of the judiciary as a whole from the legislature, the executive, the press, the parties to the case and the judiciary itself. Institutional independence is necessary but not sufficient to ensure judicial independence. In this sense, ensuring individual independence is also very important. It is possible for judges not to be subjected to any individual pressure and interference by ensuring individual independence. In order to ensure judicial independence, a number of guarantees have been introduced to ensure the independence of individual judges. Although these guarantees differ in scope between countries, it is generally seen that certain standard professional guarantees are introduced for judges. The prohibition of impeachment is one of the most important of these professional guarantees characterised as the guarantee of judgeship. In the constitutions of almost all democratic countries, judges are prevented from being dismissed without a legal and legitimate reason. It is highly probable that a judge who thinks that he/she will be dismissed due to his/her decision will not be able to make an independent and impartial decision and will be open to pressure and interference. For this reason, it is an important guarantee for judges that they cannot be dismissed or be subjected to mobbing in such a way that they are unable to perform their duties. Another important professional guarantee for judges is the inability to be ex officio retired. Judges should not be able to be ex officio retired by law or administrative action against their own will before the retirement period expires. Constitutions or laws stipulate a certain term of office for judges. This period is the retirement age. Although the retirement age varies from country to country, it is common for this age limit to be in the range of 65-70 years. The general tendency is to increase these age limits. The justification for this is that it is very important to utilise the experience of judges with significant legal and judicial experience for a longer period of time.

Although the guarantees of prohibition of impeachment and ex officio retirement for judges are regulated in a secure manner, it is clear that they are not sufficient on their own. Because leaving the salaries, allowances and other financial rights of judges open to interference would jeopardise the independence of judges. The use of the financial

rights of judges as a means of threat to their decisions will also create a very dangerous situation for the independence of the judiciary. For this reason, it is very important that financial security, which is an important element of independence, is recognised for judges. Situations such as the abolition of a court or a cadre, or the relocation of a judge should not be seen as a reason for depriving judges of their financial rights. Adequate salaries and allowances of judges are also within the scope of financial security. Providing judges with a welfare level of living and determining their salary levels in line with economic developments will strengthen the independence of judges as a requirement of their duties and responsibilities.

Among the guarantees to strengthen the independence of judges is the geographical guarantee. Geographical guarantee means that a judge cannot be relocated against his/her will, even for promotion purposes. It is clear that this guarantee constitutes an important professional security. Because the absence of this guarantee may cause judges to make decisions under pressure due to the fear of frequent changes of duty. However, this guarantee does not mean that a judge may retire from the place of appointment. In many democratic countries, it is common practice to change the place of assignment within reasonable periods of time. What is important here is that the change of duty station should not be turned into a means of pressure on the judge to decide in a certain direction.

An important guarantee for ensuring the independence of judges is the prevention of judges from doing work that is incompatible with this profession. It is a constitutional principle in western democracies that a judge should not undertake a task that is incompatible with his/her duty. What should be taken into consideration here is to prevent the judge from being under any pressure and interference while performing his/her profession. This is because judges may, of course, carry out duties that are compatible with the profession of judgeship. In accordance with the legislation of democratic western societies, judges giving lectures at universities and conducting scientific researches are considered among the tasks compatible with their duties.

This study analysing the subjective independence of judges has tried to demonstrate that professional guarantees are an important step in ensuring judicial independence. For this reason, judicial guarantees are an important issue emphasised in democratic societies and international legal documents on judicial independence. The conclusion of the research on the subjective independence of judges is that states should provide professional guarantees to judges simultaneously in practice and theory. Just as the absence or deficiency of these guarantees can become a threat to the independence of the judiciary, the violation of the guarantees in practice despite the inclusion of detailed guarantees in the legislation will pose a threat to the independence of the judiciary to the same extent.

Keywords: Rule of Law, Judicial Independence, Judicial Guarantee, Subjective Independence, Institutional Independence

GİRİŞ

Hâkimlik teminatı, yargının bağımsız olmasını sağlayan temel unsurlardan biridir. Adil ve hukuka uygun bir karar tesis etmesi gereken hâkimlerin hiçbir kişi, makam ya da merciden çekinmeden özgürce kararlarını verebilmeleri kendilerine sağlanan güvenceler sayesinde mümkündür. Teminatların hâkimlerin özel bağımsızlığını sağlayabilmesi için hâkimin dürüst, olgun, bilgili ve faziletli olması ön koşuldur. Ancak hâkimlerin yalnızca bu nitelikleri taşıması ile özel bağımsızlığının sağlanması pek mümkün değildir. Nihayetinde hâkimler de bir insandır ve üzerlerinde herhangi bir kişi, makam ya da merciin tasarruf edebilme serbestisine sahip olması hâkimin bağımsızlığını dolayısıyla da yargının bağımsızlığını tehlikeye düşürecektir. Bundan dolayı, hâkimin görevini icra ederken gerçekten bağımsız olabilmesi için kendisine hukuk düzeni tarafından çeşitli teminatların tanınması gerekir.

Hâkimlik teminatı hâkimlere tanınan kişisel bir ayrıcalık olarak yorumlanmamalıdır¹. Hâkimlerin icra ettiği yargılama faaliyetinin niteliği gereği bu teminatlar hâkimlere tanınmaktadır. Hâkimlere ta-

¹ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 732.

nınan teminatların özünde yargıda adaletin sağlanması, toplumun adalete olan güveninin pekişmesi için hâkimlerin bağımsız olarak yargılama faaliyetlerini gerçekleştirmeleri yer almaktadır. Dolayısıyla hâkimlik teminatı kişisel bir yarardan ziyade kamu yararını sağlama-ya hizmet etmektedir. Yargı bağımsızlığına ve hâkimlik teminatına ilişkin güvenceler genel olarak anayasal düzenlemelerde yer almakta, konuya ilişkin ayrıntılar ise kanunlarla düzenlenmektedir. Kimi zaman da hâkimlik teminatının doğrudan kanunlarla düzenlendiği görülmektedir. Ülkeler arasında farklı kapsam ve usullerle düzenlenen hâkimlik teminatı kurumu bu çalışmada İngiltere, ABD, Almanya, Fransa ve Türkiye üzerinden incelenmiştir.

İngiltere’de yargının bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı tarihsel süreçte gelişen olaylar neticesinde kendiliğinden ortaya çıkan iki önemli kurumdur. Yazılı bir anayasa geleneğine sahip olmayan İngiltere’de yargının bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı kapsamında sağlanan güvenceler teamüller ve kanunlarla sağlanmaktadır. Bu hususta 1701 tarihli Act of Settlement ile getirilen güvence 2005 tarihli Anayasal Reform Kanunu ile birlikte kuvvetlendirilerek bugünkü halini almıştır.

ABD Anayasası 3. maddesinin 1. bölümünde yargıya Kongre’den bağımsız bir kurumsal kimlik tanımaktadır. Hâkimlerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatına ilişkin esasların da yer aldığı bu madde aynı zamanda Kongre’yi hâkimlerin bağımsızlığını ve çalışmalarını etkileyecek bir güce de sahip kılmaktadır. Kongre, hâkimlerin görev süresine müdahale etme ya da mahkeme oluşumunu değiştirme gücüne sahiptir. Uygulamada Kongre’nin bu türden kararlar almasının oldukça nadir rastlanılan bir durum olduğunu ifade etmek gerekir². ABD geleneğinde hâkimlerin bağımsızlığı mali teminat ve azledilmeme yoluyla güvence altına alınmıştır. Buna karşılık Kongre’ye tanınan yetkilerle bağımsızlığın ortadan kaldırılmasına da zemin hazırlandığı dikkat çekmektedir.

Hâkimlik teminatına ilişkin Alman hukukundaki temel düzenlemeler Anayasa’da ve Federal Hâkimler Kanunu’nda yer almaktadır.

² Charles H. Franklin, “Behavioral Factors Affecting Judicial Independence”, in *Judicial Independence at the Crossroads: An Interdisciplinary Approach*, ed. Stephen B. Burbank, Bary Friedman (Sage Publication, 2002): 157.

Anayasadaki düzenlemeler kapsamında hâkimler azledilmeme, re'sen emekliye sevk edilmeme, coğrafi teminat bakımından güvence altına alınmaktadır. Bununla birlikte yasama ve yürütme erklerinin kısmen de olsa hâkimler üzerinde etki yapacak imkânlarla da sahip olduğunu görmek mümkündür. Federal Hâkimler Kanunu'nda yer alan yürütmenin ihtiyaç durumunda hâkimlerin görevlerinde değişiklik yapabilmesi ile hâkimlere düşük maaşlı başka bir görev teklif edebilmesi bunun bir örneğini teşkil etmektedir.

Fransız Anayasası yargı bağımsızlığının cumhurbaşkanının garantörlüğünde olduğunu düzenlemektedir. Böylece cumhurbaşkanının teminatına bırakılan yargı bağımsızlığının siyasi etkilere açık olabileme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Anayasa hâkimler için yalnızca azledilmeme güvencesi getirirken hâkimlerin statüsüne ilişkin konuların organik kanunla düzenleneceğini belirtmektedir. Bu açıdan yargı bağımsızlığı ile ilgili olarak yasama erkinin geniş bir yetki alanına sahip olduğu da dikkat çeken bir başka husustur.

Türk hukukunda yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı Anayasa'nın 138. ve 139. maddelerinde düzenlenmektedir. 138. madde hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduğu ifade edilerek bunun ölçütü hiçbir organ, merci, makam veya kişiden emir, talimat, tavsiye alamayacakları şeklinde ifade edilmiştir. Bu düzenleme, bağımsızlığın yasama, yürütme, yargı ve çevresel faktörlerden gelebilecek baskılara karşı korunması şeklinde en geniş anlamıyla anlamak gerektiğine işaret etmektedir³. Ancak bu noktada hâkimlerin karar verirken kendilerini bağımsız hissedebilmeleri için kendilerine birtakım kişisel güvencelerin sağlanması gerekir. Bu amaçla Anayasa'nın 139. maddesinde hâkimlik teminatı düzenlenmiştir.

I. HAKİMLİK TEMİNATININ TANIMI VE NİTELİĞİ

Yargı erkinin her dönem toplumsal yaşam ve devlet hayatında önemli bir yer işgal etmesi yargı alanında görev yapan hâkimlerin kamu görevi yapan diğer personellerden farklı olarak korunması gerekti-

³ Yüksel Metin, "Türkiye'de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Anayasa Yargısı Dergisi*, 27 (2010): 220-221.

ğini ortaya koymuştur⁴. İfa ettiği görev ve üstlendiği ağır sorumluluğun bir gereği olarak hâkimlere özel bir statü tanınmıştır⁵. Bu açıdan hâkimlerin görevlerini ifa ederken bağımsız ve tarafsız davranabilmelerini fiilen gerçekleştirebilmek için kendilerine birtakım teminatlar tanınması zarureti ortaya çıkmıştır. Hâkimlerin yüksek ahlak ve sağlam bir karaktere sahip olmaları bu teminatın ilk koşulu olarak gözükse de iktidar karşısında bağımsızlığının sağlanması için bunun yeterli olmadığı söylenebilir. Neticede hâkimlerin de birer insan oldukları göz önünde bulundurulduğunda, iktidarın kendileri üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilme imkânına sahip olmalarının bağımsızlıklarını zedeleyeceğini kabul etmek gerekir⁶. Bu nedenle hâkimlerin tam anlamıyla kendilerini bağımsız ve tarafsız hissedebilmeleri kendilerine anayasa ve kanunlarla tanınan teminatlar sayesinde mümkün olabilecektir.

Hâkimlik teminatını dar ve geniş anlamlarıyla ifade etmek mümkündür. Dar anlamda hâkimlik teminatından kasıt hâkimlerin azledilmemeleridir. Geniş anlamda teminat, kanunla düzenlenen istisnai haller dışında hiçbir şekilde görevden alınamamaları, rızaları olmaksızın yerlerinin değiştirilmemesi, emekliye ayrılmamaları ve mali haklarından mahrum bırakılmamalarını ifade eder⁷. Hâkimlik teminatını geniş anlamıyla yorumlamak gerekir. Zira hâkimlerin azledilmeleri dışında çeşitli yollardan mesleki hayatları ve özlük haklarına etki edilmesinin mümkün olması, teminatın amacına aykırı olacaktır⁸. Hâkimlik teminatının getirilme amacı, hâkimlerin, yürütme karşısında kendilerini güvende hissetmesi ve kararlarını her türlü endişe ve korkudan uzak olarak verebilmesidir⁹. Hâkimlik teminatı, hâkimlerin bağımsız olması amacına hizmet eden müesseseler içinde en önemlisidir¹⁰.

⁴ Atilla Özer, Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı (Ankara: Turhan Kitabevi, 2009), 22.

⁵ Şeref Ünal, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı (Ankara: TBMM Kültür Sanat Yayınları, 1994), 21.

⁶ Münci Kapani, İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali (Ankara: AÜHF Yayınları No: 93, 1956), 83.

⁷ Kapani, İcra Organı, 84.

⁸ Gürsel Özkan, “Yargı Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı” (Ankara: Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Sayı 10, Temmuz-Ağustos, 1996), 437.

⁹ Kapani, İcra Organı, 85.

¹⁰ Baki Kuru, Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı (Ankara: AÜHF Yayınları, 1966), 6.

Hâkimlik teminatı, niteliği itibarıyla hâkimin şahsına tanınmış bir imtiyaz olmayıp adaletin sağlanması için tanınmış güvenceleri içermektedir. Bu teminatların sağlanmasındaki amaç hâkimin yararı değil, kamunun yararının sağlanmasıdır. Teminatlar, hâkimlerin nüfuz ve saygınlığının artması ve huzurlarının sağlanmasından ziyade bağımsız ve tarafsız hüküm tesis etmeleri ve adaletin sağlanması konusunda topluma güven telkin etmeleri açısından önemlidir¹¹.

II. YARGI BAĞIMSIZLIĞI - HAKİMLİK TEMİNATI İLİŞKİSİ

Devletin yasama, yürütme ve yargı erkleri aracılığıyla işlevlerini yerine getirdiği düşünüldüğünde, yargının bu düzen içindeki yeri şüphesiz diğerlerinden farklıdır¹². Yasama ve yürütme erklerinin devletin siyasi sistem tercihinin bağlı olarak fonksiyonlarını gerçekleştirirken birbirlerinin alanına müdahale etmesi mazur görülebilirse de yargının bağımsız olması esastır. Bağımsız yargı, hukukun genel bir ilkesi aynı zamanda erkler ayrılığının da bir gereğidir¹³. Öğretide yargı erki, yasama ve yürütme erkleri karşısında denetleme ve hukukun ne olduğunu söyleyebilme gücüne sahip olması açısından eşitler arasında birinci erk olarak ifade edilmektedir¹⁴. Yargı, yürütmenin hesap verebilirliğini sağladığı gibi kanunların uygulanmasını, kanunların anayasa ile uluslararası antlaşmalara da uygunluğunu sağlamaktadır¹⁵. Yargının yasama ve yürütme karşısındaki bu önemi onun bağımsız ve tarafsız olması ile yakından ilişkilidir. Yargının bağımsız olması yargılama faaliyetinin doğasından kaynaklanmaktadır. Yargının bağımsızlığı, adaletin sağ-

¹¹ Kapani, İcra Organı, 85-86.

¹² Şeref Gözübüyük, Anayasa Hukuku (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013), 78.

¹³ International Commission Of Jurists, International Commission of Jurists, "International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors", Practitioners Guide No. 1, 2007: 18, (Erişim Tarihi 09.10.2023), <https://www.refworld.org/pdfid/4a7837af2.pdf>.

¹⁴ Sami Selçuk, Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1998), 2.

¹⁵ Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE), Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyinin Yargı Bağımsızlığı Ve Hâkimlerin Azledilememesine İlişkin Standartlar Konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Dikkatine Sunduğu 1 (2001) Sayılı Görüş (Strazburg, 23 Kasım 2001), (Erişim Tarihi 06.10.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/40622f91-9de4-40a6-89a8-ea044a5b9711.pdf>.

lanması bireyler için tarafsız ve güvenilir yargı sisteminin oluşturulması için sağlanmalıdır¹⁶. Bu açıdan yargının bağımsızlığını gözetmek ve ona saygı göstermek bir devletin kurum ve kuruluşlarının öncelikli vazifesidir¹⁷. Yargı bağımsızlığına ilişkin temel uluslararası belgelerde yargı bağımsızlığının devletler tarafından güvence altına alınması gerekliliğine işaret edilmektedir. Bu konu özellikle, BM Genel Kurulu, 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararıyla onaylanan “Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeler Şartı”¹⁸, 1994 tarihli “Avrupa Konseyi, Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Konusunda Tavsiye Kararı”¹⁹, 2010 tarihli “Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu”nda açıkça belirtilmiştir²⁰.

Yargı bağımsızlığını sağlamanın farklı yöntemleri vardır. Bunlardan ilki yargı bağımsızlığının ön şartı olarak görülen kurumsal bağımsızlıktır²¹. Kurumsal bağımsızlık bir bütün olarak yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyecek müdahalelere karşı korunmasını ifade etmektedir²². Başka bir ifadeyle yargılama faaliyetini gerçekleştiren hâkimin

¹⁶ Sadi Çaycı, “Hukukun Üstünlüğü, Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi”. Stratejik Analiz Dergisi. 8/93 (2008): 68.

¹⁷ Levent Gönenç, Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı (Ankara: TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri, 2011), 135.

¹⁸ Yargı Bağımsızlığı İlke 1: “Yargı bağımsızlığı devlet tarafından güvence altına alınır ve anayasada veya iç hukukta yargı bağımsızlığına yer verilir. Yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve gözetmek bütün hükümet kurumlarının ve diğer kurumların görevidir”. BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeler Şartı, (Erişim Tarihi 25.09.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/51159f30-8d0e-4bb4-becc-1446b51d1a5d.pdf>.

¹⁹ Birinci İlke - Hâkimlerin Bağımsızlığı Genel İlkeleri, “1. Hâkimlerin bağımsızlığını korumak, geliştirmek ve saygı göstermek için gerekli bütün tedbirler alınmalıdır. 2(a) Hâkimlerin bağımsızlığı, Sözleşme ve anayasal ilkelerin ışığı altında özel hükümlerin, mesela, anayasalara veya diğer kanunlara konulması veya bu Tavsiye Kararı'nın iç hukuka aktarılması suretiyle güvence altına alınmalıdır”. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi R(94) 12 Tavsiye Kararı, (Erişim Tarihi 27.09.2023), <https://www.anayasa.gov.tr/media/3665/cmrec199412trjudgesindependencyresponsibilities.pdf>.

²⁰ Yargı Bağımsızlığının Belirli Yönleri, 1. Yargı bağımsızlığının teminat altına alınma seviyesi, “Yargı bağımsızlığını teminat altına alan temel ilkeler Anayasa veya denge belgelerinde düzenlenmelidir”. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Venedik Komisyonu CDL-AD (2010) 004, Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Raporu, (Erişim Tarihi 27.09.2023), <https://rm.coe.int/0900001680700e13>.

²¹ Anayurt, 734.

²² Gönenç, 2.

yasama, yürütme, yargı erkinin iç dinamiklerine ve basına karşı kendisine yöneltilebilecek her türlü maddi ve manevi baskıdan uzak olacak şekilde karar vermesine olanak tanınması demektir²³. Yargının bağımsızlığının sağlanması için siyasi aktörlerden biri olan yasama erki karşısında bağımsız olması gerekir²⁴. Demokratik toplumlarda bunu sağlayacak bazı tedbirler kabul edilmektedir. Bunların başında, görülmekte olan davalarla ilgili olarak parlamentolarda herhangi bir yorum yapılamaması, doğrudan ve dolaylı olarak tavsiye ve telkinde bulunulmaması gelmektedir. Bununla birlikte yargının bağımsızlığını zedeleyebilecek müdahaleler genellikle yasama erkinden kaynaklanmamaktadır. Zira yargı bağımsızlığına yönelik tehdidin çoğunlukla yürütme ve yargı erkleri arasındaki çatışmalardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle elindeki güç ve imkânlarla yargıya müdahale edebilme potansiyeli daha fazla olan yürütme erkine karşı yargı bağımsızlığının korunması çok daha önemli hale gelmektedir²⁵. Yargının kendisini yürüten bir memuru olarak görmesi ve devleti koruma görevi üstlenmesi, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını zedeleyecektir²⁶.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi yürütme ve yargı erklerinin oluşum ve fonksiyonlarının farklılaşması gerektiğini vurgulasa da kimi zaman yürütme ve yargıyı sürekli bir ilişki içinde olmaya zorlayan bazı unsurların var olduğu görülmektedir. Bunlar, yargı mensuplarının mesleğe alımı, disiplin işlemleri, özlük hakları, kolluk hizmetlerinin sağlanması, yargı kararlarının yürütme aracılığıyla yerine getirilmesidir. Bu unsurlar açısından yargı-yürütme ilişkisinde yürütme erkinin belirleyici bir konumda olması yargı bağımsızlığı için bir tehdit olarak yorumlanabilir.

Hâkimlerin mesleğe alınmalarında objektif ve tarafsız mekanizmalar yerine siyasi referansların dikkate alınması, atama ve tayin,

²³ Anayurt, 734.

²⁴ Peri Uran Murphy, *Teorik Çerçeve Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2016), 85.

²⁵ Anayurt, 736.

²⁶ Thomas Giegerich, “Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, içinde *Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği Uluslararası Sempozyum* (Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2009), 28.

mesleki ilerleme ve disiplin işlerinde yürütmenin etkili olması yargıyı yürütmeye bağımlı kılmaktadır²⁷. Bu hususa dikkat çeken BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeler Şartı “... Yargısal göreve seçim yöntemleri düzenlenirken uygunsuz saiklerle atama yapılmasına karşı koruyucu tedbirler getirilir. Hâkimlerin seçiminde ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi veya başka bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum ve statü gibi nedenlerle bir kimseye karşı ayrımcılık yapılamaz. Yargısal görev için adayların o ülkenin vatandaşı olma şartı aranması, ayrımcılık yapılması şeklinde anlaşılabilir”²⁸ ifadelerine yer vermektedir.

Yargının bağımsızlığı hâkimin yargı içi dinamiklerine karşı da bağımsız olmasını gerektirir. Kurumsal bağımsızlığın yargının bizzat kendisine karşı bağımsızlığını iki açıdan değerlendirmek mümkündür. Birincisi, yargı düzeninde çeşitli yargı kollalarının birbirine karşı veya alt derece mahkemelerinin üst derece mahkemelere karşı bağımsızlığının sağlanmasıdır²⁹. İkincisi, hâkimlerin davanın taraflarına karşı bağımsızlığının sağlanmasıdır. Böylece hâkimin tarafsızlığı konusunda, taraflarda muhtemel bir şüphe uyanması engellenmiş olur. Bunu sağlamak amacıyla hâkime çeşitli imkânlar sunulmaktadır. Hâkimin kendisi veya yakınları ile ilgili davalarda kendisine çekinme hakkının tanınması ya da davanın taraflarının gerektiğinde hâkimin reddini isteyebilmesi yargı bağımsızlığının taraflara karşı korunmasını sağlayıcı düzenlemelerdir³⁰.

Kurumsal bağımsızlığın başka bir boyutu ise bağımsızlığın, basına karşı sağlanmasıdır. Gerek geleneksel gerek sosyal medyada yargıda devam eden davalar hakkında yapılan yorum ve değerlendirmelerle yargı yetkisini kullananlar etki altına alınabilmektedir. Günümüz teknolojik gelişmeleri ile daha da artan basın gücü dikkate alındığında yargıya intikal etmiş olaylar hakkında yorum ve değerlendirme yasağı getirilmesi, yargı bağımsızlığını korumaya yönelik önlemler

²⁷ Anayurt, 736.

²⁸ BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeler Şartı, Hâkimlerin Nitelikleri, Göreve Seçilmeleri ve Eğitimleri, (Erişim Tarihi 06.11.2023), https://www.etik.gov.tr/media/ctlhclpey/yargi_etigine_iliskin_uluslararası_temel_standartlar.pdf.

²⁹ Anayurt, 737.

³⁰ Ünal, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 17.

arasında yer almaktadır. Bu tür önlemler, anayasalarda güvence altına alınan basın hakkının ihlal edildiği anlamına gelmemektedir. Çünkü basın hakkı, devam eden davalar hakkında yorum ve değerlendirme yapma yetkisini içermemektedir³¹.

Kurumsal bağımsızlık, yargının bağımsızlığının sağlanması için gerekli ancak yeterli bir unsur değildir. Yargı bağımsızlığını sağlamak için aynı zamanda hâkimlerin öznel bağımsızlığını da sağlamak gerekir. Bireysel (öznel) bağımsızlık, hâkimlerin öznel olarak baskı ve müdahalelerden uzak kalmasını amaçlamaktadır³². Öznel bağımsızlığın sağlanmasının birinci koşulu, hâkimlerin teminatlı olmalarıdır³³. Zira hâkimlerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı birbirini tamamlayan ve yargı bağımsızlığı için olmazsa olmaz öğelerdir. Bir devlet düzeni içinde bu unsurlardan birinin bulunmaması durumunda yargı bağımsızlığından bahsetmek mümkün olmayacağı gibi adaleti gerçekleştirmek de olanaksızdır³⁴. Adaletin sağlanmasında hâkimlerin özgürce karar verebiliyor olmaları yani bağımsız olmaları yargı bağımsızlığının sağlanmasında etkilidir. Ancak yargının tam anlamıyla bağımsızlığının sağlanması için hâkimlerin kişisel bağımsızlığını temin eden güvencelerin de düzenlenmiş olması gerekir. Bu güvenceler hâkimlerin bağımsızlığının hayata geçirilmesini sağlayan güvencelerdir. Hâkimlerin bağımsızlığı, hâkimlerin meslekleri ve varlıkları ile ilgili endişe ve korku duymadan görevlerini ifa etmelerini kolaylaştıracak kişisel teminatların tanınması ile sağlanacaktır. Bu amaçla hâkimlik mesleğinin bağımsızlık içinde icra edilmesine yönelik mali ve özlük haklarına ilişkin koşulları içeren hâkimlik teminatı anayasal bir güvenceye kavuşturulmuştur³⁵.

³¹ Anayurt, 735.

³² Gönenç, 3.

³³ Hasan Dursun, "Erkler Ayrılığı ve Yargıç Bağımsızlığı". TBB Dergisi, 80 (2009): 81.

³⁴ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı, 6.

³⁵ Christian Rumpf, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, çev. Burak Oder (Ankara: Turhan Kitabevi, 1995), 111.

III. HAKİMLİK TEMİNATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Hâkimlik teminatı, ilk defa yazılı bir kanunla 1701'de İngiltere'de güvence altına alınmıştır. Bu tarihe kadar hâkimlerin hukuki manada bir teminata sahip olmadıkları görülmektedir. Nitekim bu zamana kadar iktidarın, hâkimleri istediği gibi azledebilmesi, kararlarına sık sık müdahale etmesi mümkündür. İktidarın istediği şekilde hüküm tesis etmeyen, bağımsız olarak hareket eden hâkimlerin uzun süre görevde kalamamaları bunun kanıtıydı. 1701 tarihli Act of Settlement ile hâkimlerin bağımsızlığını temin etmek üzere keyfi azli engelleyen bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, hâkimler iyi halleri devam ettiği müddetçe görevlerinden alınamayacaklardı. Bunun anlamı hâkimlerin kaydı hayat şartı ile atanmaları demektir. Hâkimlerin suihalde bulunup bulunmadıklarına ilişkin tespitin Parlamantonun her iki kanadı tarafından yapılarak, kararın monarka arz edilmesi üzerine azledilmeleri mümkündür³⁶. Hâkimlerin keyfi olarak azledilmelerini engelleyen bu düzenleme, o günden bugüne kadar hâkimlerin yürütme erki karşısındaki bağımsızlığının temin edilmesinde yeterli gelmiştir³⁷. Aynı zamanda haklarında azil talebi olmadığı müddetçe Parlamento'da eleştirilmeleri dahi mümkün olmadığından yasamaya karşı da bağımsızlıklarının temin edilmiş olduğu görülmektedir³⁸. İngiltere ile oldukça benzer bir düzenlemeye yer veren ABD, 1787 Anayasası'nda hâkimlere iyi halleri devam ettiği müddetçe görevlerini sürdürecekleri ve görevde kaldıkları müddetçe hizmetleri karşılığında belli zamanlarda, azaltılmayacak bir maaş alacakları yönünde teminatlar tesis etmiştir³⁹.

Fransa'da hâkimlik teminatı ilk defa 1790 yılında bir kanunla düzenlenmiştir. I. İmparatorluk zamanında hâkimlerin 5 senelik bir tecrübe süresinden sonra ömür boyu görevde kalmak şartıyla atanacakları hükme bağlanmıştır. Hâkimler için azledilmeme güvencesi getiren

³⁶ Ünal, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 22-23; Kapani, İcra Organı, 90.

³⁷ Kapani, İcra Organı, 91.

³⁸ R. M. Jackson, The Machinery of Justice in England (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 233.

³⁹ ABD Anayasası, (Erişim Tarihi 01.06.2023), <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>.

bu düzenleme pratikte olanaksız hale gelmiştir. Zira bu dönemde hiçbir hâkim tecrübe sürecini tamamlayamamış ve azledilmeme teminatına kavuşamamıştır. III. Cumhuriyet döneminde anayasada hâkimlik teminatından bahis dahi edilmemiştir. IV. Cumhuriyet Anayasası'na kadar Fransa'da zaman zaman hâkimlik teminatları kanunlarla ve anayasalarla benimsenmiş fakat hiçbir zaman tam anlamıyla uygulanamamıştır⁴⁰. Nihayet 1946 Anayasası ile hâkimlik teminatı anayasal bir güvenceye kavuşturularak kıymet ve mahiyetini kazanmıştır.

Almanya'da mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı hâkimlerin iktidarla uzun süren mücadelelerin sonucunda elde edilmiştir. Hükümdarın yargıya müdahalesinin engellenmesine yönelik ilk adım 1495 tarihli İmparatorluk Mahkemeler Teşkilatı Kanunu'yla atılmıştır. Ancak henüz hâkimlik teminatı kurumundan bahsetmek mümkün değildi. Nitekim bu düzenlemeye rağmen hükümdar tutum ve davranışlarını beğenmediği hâkimleri azledebiliyordu. 1877 tarihli Mahkemeler Teşkilatı Kanunu hâkimlik teminatına ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer vermiştir. Kanuna göre, hâkimler mahkeme kuruluşlarında yapılacak değişiklikler dolayısıyla maaş ve ödenekleri ödenmek suretiyle görevlerinden uzaklaştırılabilmekte veya başka bir göreve atanabilmekteydiler. Emekliye sevk edilmeleri mesleki açıdan yetersiz bulunmaları nedeniyle ve mahkeme kararı ile olmaktadır. Yürütmenin mecburi izinle hâkimleri görevden uzaklaştırmaları ise mümkün değildir. Bu hükümler sonrasında aynı şekilde 1919 Weimar Anayasası'na aktarılmıştır⁴¹.

Türk anayasal tarihinde hâkimlik teminatı ilk kez 1876 Anayasası ile düzenlenmiştir. Mutlakiyet döneminde hâkimlerin herhangi bir güvenceye sahip olmadıkları görülmektedir⁴². 1876 Anayasası 81. maddesi ile hâkimlik teminatının önemli bir unsuru olan azil yasağı güvence altına alınmış hâkimlerin ancak bir suçtan mahkûm olmaları halinde azledilebilecekleri ifade edilmiştir. Bu madde aynı zamanda hâkimlerin terfi, nakil, emekliye ayrılma ve azil işlerinin bir kanunla düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna istinaden 1878'te kabul

⁴⁰ Kapani, İcra Organı, 92.

⁴¹ Ünal, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hakimlik Teminatı, 25.

⁴² Kapani, İcra Organı, 92.

edilen Teşkilat-ı Mehâkim Kanunu Anayasa'ya ilaveten hâkimler için ek güvenceler öngörmüştür. Örneğin, hâkimlerin rızası olmadan başka göreve atanamayacakları ancak kendi talepleri halinde aynı derecedeki başka bir mahkemeye nakledilebilecekleri düzenlenmiştir. Anayasa ile güvence altına alınan hâkimlik teminatının ayrıntılarının özel bir kanunla düzenleneceğinin öngörülmesi hâkimlik teminatı açısından son derece önemli gelişmelerdir. Zira yürütme müdahalesi olmadan hâkimlerin tayin, terfi, teftiş ve azil işlemlerinin yasama işlemi ile gerçekleştirilecek olması yargı bağımsızlığının sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır.

1924 Anayasası hâkimlik teminatına ilişkin unsurların özel bir kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Hâkimlerin statüsü önce 1926 yılında kabul edilen 766 sayılı Kanun ile sonrasında da bu Kanunu yürürlükten kaldıran 2556 sayılı Hâkimler Kanunu ile düzenlenmiştir. 2556 sayılı Kanun, hâkimlerin nakil, tayin ve görev yerlerinin değiştirilmesi yetkisini Adalet Bakanına vermiştir. Kanun'un 79. maddesinde hâkimlik teminatına ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Buna göre, hâkimliğin üçüncü sınıfın yedinci derecesine gelmiş olanlar hâkimlik teminatını kazanmaktadırlar. Hâkimlik teminatı kapsamında sağlanan güvenceler ise şu şekildedir: Bir hâkim mahkemenin ilgası veya kadronun tenkisi sebebiyle olsa dahi maaşından mahrum edilemez; hâkimlerin rızaları olmaksızın, terfi suretiyle de olsa mevki ve memuriyetleri değiştirilemez; hâkimler vekalet emrine alınamaz; Kanunda yer alan hükümler dışında emekliye ayrılamaz. Kanunun güvence altına aldığı teminatlara rağmen bunların yetersiz olduğu, bu konularda çoğunlukla yürütmenin söz sahibi olduğu ve suiistimallerin yapılabilmesinin önünün açık olduğu görülmektedir⁴³. Ayrıca Kanun'un bazı maddelerinde yer alan düzenlemeler yargı bağımsızlığını zedeleme potansiyeline sahiptir. Kanun'un 80. maddesinde hâkimlik teminatını kazanmış olanların bir mahkemenin ilgası veya kadrosunun tenkisi sebebi ile görevsiz kalması durumunda ilga veya tenkis zamanında mevcut bulunan yahut ilk açılacak olan maaş ve derecesine eşit bir hâkimlik teklif edileceğini ve hâkimin birinci ve ikinci teklifi reddetme imkânı olmasına rağmen üçüncü teklifi kabul etmediği takdirde maaşından kesinti olabileceği belirtil-

⁴³ Yener Ünver, "Yargı Bağımsızlığı Açısından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu". İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1/1-4 (1998-1990): 171.

miştir. Bu hükmün, 79. maddede düzenlenen teminatları bertaraf edebilecek nitelikte olduğu açıkça görülmektedir. 1924 Anayasası'nda yer alan yargı ile ilgili düzenlemeler ve 2556 sayılı Kanun hükümleri incelendiğinde yasama ve yürütme erki karşısında yargı lehine tam anlamıyla bir güvence oluşturulamaması dikkat çekmektedir. Anayasa'nın 55. maddesi ile yargı bağımsızlığının temel unsuru sayılan azil yasağına kanunla istisna getirilmiş, takdir yasama erkine bırakılmıştır. Aynı şekilde 56. maddede hâkimlerin özlük haklarına ve bağımsızlığına ilişkin temel ilkelerin çıkarılacak olan kanuna tabi kılınması, pratikte yargının bağımsızlığının sağlanmasını zorlaştırmıştır⁴⁴.

1961 Anayasası hâkimlik teminatını kanunlara bırakmadan bizzat düzenlemeyi tercih etmiştir. 133. maddede hâkimlere azil yasağı, re'sen emekliye sevk etmeme, bir mahkeme veya kadro ilga edilmiş olması durumunda dahi aylıklarından yoksun kılınamayacakları şeklinde mali bir teminat getirilmiştir. Aynı zamanda 1961 Anayasası dönemine kadar hâkimlerin özlük işleri, atama, terfii ve görev değişikliklerinde yürütmenin etkin rolü ve yürütmenin sahip olduğu bu yetkinin hâkimler üzerinde potansiyel bir baskı aracı olarak kullanılması tehdidine karşı Yüksek Hâkimler Kurulu kurulmuştur. Hâkimlerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ile ilgili hükümleri incelendiğinde 1961 Anayasası'nın Batılı ülkelerin düzenlemelerinden hiç de geri kalmadığı görülmektedir⁴⁵. 1961 Anayasası'nın yargı ile ilgili düzenlemelerinden yargıyı bağımsız hale getirdiği, yürütme erkinin hâkimiyetinden uzak tuttuğu anlaşılmaktadır.

IV. HAKİMLİK TEMİNATININ TEMEL İLKELERİ

A. Azilden Bağışıklık

Anayasa veya kanunlarda hâkimler için getirilen azil yasağı güvencesi, hâkimlerin mesleğe başladıktan sonra yasal ve meşru bir sebep olmaksızın görevine son verilmemesi anlamına gelmektedir⁴⁶. Bu teminat oldukça önemlidir. Yargının yasama ve yürütme işlemleri-

⁴⁴ Fatih Özkul, "Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı". Ankara Barosu Dergisi 3 (2016): 221.

⁴⁵ Kuru, Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı, 4.

⁴⁶ Anayurt, 738.

ni denetleme ve yaptırım uygulama gücü dikkate alındığında hâkimin vereceği kararın ardından görevine son verilebileceğini düşünmesi bağımsız ve tarafsız kalabilmesini güçleştirir⁴⁷. Aynı şekilde hâkimler üzerinde mobbing uygulamak suretiyle onları görevini ifa edemeyecek bir hale getirme ve istifa veya emeklilik isteme durumunda bırakma da aynı sonucu doğurmaktadır⁴⁸. Bununla birlikte görevden alınamama hâkimler için mutlak bir teminat olarak da görülmemelidir. Azil yasağının bazı meşru ve evrensel sınırlarının olduğunu kabul etmek gerekir. Bu sınırların başında hâkimin mesleğiyle bağdaşmayan çeşitli suçlardan mahkûmiyet alması gelmektedir⁴⁹. Hâkimlerin hangi sebeple hangi usulle azledilebileceği anayasa ve kanunlarda açıkça düzenlenmektedir⁵⁰. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus bir hâkimin görevini sonlandıran ve niteliği itibarıyla ağır bir müeyyide olan meslekten çıkarma işleminin tartışmaya mahal bırakmayacak ölçüde açık ve belirgin nedenlere dayanması gerektiğidir⁵¹. Bu durum mesleki güvence açısından önem taşımakta ve hukuki bir güvenceye sahip olan hâkimlerin keyfi biçimde görevlerine son verilebilmesinin önüne geçmektedir. Zira bu güvencenin amacı, hâkimlerin herhangi bir baskı altında kalmadan hukuka uygun, objektif karar vermelerini sağlamaktır.

İngiltere’de azil güvencesi yüksek mahkeme hâkimleri ve diğer mahkeme hâkimleri bakımından farklılaşmaktadır. Azil güvencesinin ilk defa tanındığı 1701 tarihli Act of Settlement, bir hâkimin Parlatmentonun her iki kanadının ortak talebi üzerine Kral tarafından görevden alınabileceğini düzenlemektedir. Kanunda yer alan bu düzenleme, ABD’de uygulanan impeachmenttan farklı bir özelliğe sahiptir. İngiltere’de uygulanan bu sistemde bir yargılama yapılmamakta, hâkim suçlamadan haberdar olma ve dinlenilme haklarına sahip olsa da hâkimin impeachment sisteminde olduğu ölçüde savunma haklarına sahip olduğu söylenememektedir. Ayrıca bu uygulama sonucunda Parlatmentoda oy verenlerin partizan eğilimlerle oy kullanmaları teh-

⁴⁷ Anayurt, 738.

⁴⁸ Bülent Yavuz, Kuruluş ve İşleyişi Açısından Türkiye’de Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), 149.

⁴⁹ Anayurt, 739.

⁵⁰ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı, 23.

⁵¹ Anayurt, 739.

likesi muhtemeldir⁵². Söz konusu Kanunla getirilen bu güvence esas olarak yüksek mahkeme üyelerine (High Court ve Court of Appeal) tanınmaktadır. Kanun, yüksek mahkeme hâkimlerinin iyi hallerini sürdürdükleri müddetçe görevden alınamayacaklarını düzenlemektedir. Mahkemeler Kuruluş Kanunu da yüksek mahkeme hâkimleri için aynı güvenceyi getirmekle birlikte bu güvenceye istisna getirerek hâkimlerin Parlatentonun her iki kanadının talebi üzerine Kral tarafından görevden alınabileceklerine yer vermektedir⁵³. Alt derece hâkimleri ise diğer kanunlarla getirilen sınırlı bir güvenceye sahiptirler. Alt derece hâkimlerinin hâkimlik teminatı konusunda baş aktör, hâkimleri azletme yetkisine sahip olan Lord Şansölye⁵⁴ (Lord Chancellor)dir⁵⁵. Ancak yargı sisteminde önemli değişiklikler getiren 2005 tarihli Anayasa Reformu Kanunu (Constitutional Reform Act) ile birlikte Lord Şansölye'nin yargı ile ilgili yetkilerinde bazı değişiklikler olmuştur. Lord Şansölye artık yargının başı olmayıp, bu sorumluluğu Adalet Baş Lordu'na⁵⁶ (Lord Chief Justice) devretmiştir⁵⁷. Adalet Baş Lordu, yargının üyelerinin istihdamından, iş dağılımı da dahil olmak üzere mahkemelerin yargı işlerinden eğitim, refah ve yargı rehberliğinin sağlanmasından sorumludur. Bununla birlikte bazı konularda karar verilirken birinin diğerine danışma yükümlülüğü Lord Şansölye ile Adalet Baş Lordu'nun bir çalışma ilişkisi içinde olmasını gerektir-

⁵² Edward J. Schoenbaum, "A Historical Look at Judicial Discipline". Chicago-Kent Law Review, 54/ 1 (1977): 3.

⁵³ Ünal, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 36.

⁵⁴ Lord Şansölye, geçmişi eskilere dayanan en eski devlet makamlarından biridir. Lord Şansölye, Başbakan'ın tavsiyesi üzerine Monark tarafından atanır ve Kabinenin kıdemli bir üyesidir. Adalet Bakanı olarak Adalet Bakanlığının başıydı. Lord Şansölye, 2005 tarihli Anayasa Reform Kanunu'ndan önce yargının başı, ve Lordlar Kamarası'nın yargı yetkisi bağlamında, en kıdemli hâkimiydi. Kanunun kabulünün ardından artık yargının başı, Lord Chief Justice'dır. (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.parliament.uk/site-information/glossary/lord-chancellor/>.

⁵⁵ G. R. Y. Radcliff/ Geoffrey Cross/ G. D. G. Hall, The English Legal System (London: Butterworths, 1964), 390.

⁵⁶ Adalet Baş Lordu, İngiltere ve Galler bakımından yargının başı olan kişi. Ayrıca İngiltere ve Galler Mahkemelerinin de başkanıdır ve yargının görüşlerinin Parlamento ve Hükümete karşı temsiliyle görevlidir. Bkz. UK Parliament, Lord Chief Justice, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.parliament.uk/site-information/glossary/lord-chief-justice/>.

⁵⁷ Robert Hazell, "The Continuing Dynamism of Constitutional Reform". Parliamentary Affairs, 60/1 (2007): 17.

mektedir⁵⁸. Bu düzenleme ile yargı bağımsızlığını temin etmek üzere Lord Şansölye'nin hâkimleri kendilerinden ve politikacılardan gelebilecek baskılardan korumaya yönelik sorumlulukları Adalet Baş Lordu'na geçmiştir. Bununla birlikte pek çok yargısal işlevi devreden Lord Şansölye'nin hâkimlere yönelik siyasi kaynaklardan doğabilecek baskılara karşı yargı bağımsızlığını koruma sorumluluğunun yine de devam ettiği görülmektedir⁵⁹.

Hâkimlerin azledilmeleri konusunda Lord Şansölye alt dereceli mahkeme hâkimlerini azletme yetkisine sahip olup bu yetkisini artık Adalet Baş Lordu'nun onayı ile kullanabilecektir⁶⁰. Alt derece hâkimleri kural olarak görevlerini kötüye kullandıklarında ya da yerine getirmediklerinde azledilebilmektedirler. Circuit Hâkimleri⁶¹, District Hâkimleri⁶² ve Sulh Mahkemelerinde (Magistrates Court) görev yapan District hâkimleri yetersizlik veya kusurlu davranış nedeniyle Lord Şansölye tarafından görevden alınabilmektedir (Courts Act 1971 m.17/4⁶³, County Courts Act 1984⁶⁴ m.11, Courts Act 2003 m.22/5).

⁵⁸ Judiciary of England and Wales, The Accountability of the Judiciary, (2019): 1-11, (Erişim Tarihi 08.07.2023), <https://www.judiciary.uk/wpcontent/uploads/JCO/Documents/Consultations/accountability.pdf>.

⁵⁹ D. Woodhouse, "United Kingdom The Constitutional Reform Act 2005 – Defending Judicial Independence the English Way". International Journal of Constitutional Law 5/1 (2007): 155.

⁶⁰ Ronald J. Walker/ Michael G. Walker, The English Legal System (London: Butterworths, 1980), 219.

⁶¹ Circuit Hâkimleri, Crown Court veya County Court'larda ve bazen de High Court'un özel alt dairelerinde (Technology and Construction Court gibi) yargılama faaliyetini gerçekleştiren, sürekli, maaşlı ve teminatlı hâkimlerdir. Hiyerarşik bakımdan High Court hâkimlerinin altında ama District hâkimlerinin üstünde yer alırlar. (Erişim Tarihi 07.07.2023), <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/circuit-judge>.

⁶² District Hâkimi, iki farklı grup hâkimden oluşmaktadır. Birinci grup District Hâkimleri, County Court'lardaki davaların çoğunluğuna bakan tam zamanlı hâkimlerdir. Çok değişik türden medeni hukuk ve aile hukuku davalarına bakarlar. Belirli bir bölgeye yani circuit'e atanırlar ve bu circuit'deki County Court'da ya da High Court'un o circuit'deki "district registry (bölge bürosu)"sinde görev alırlar. Diğer grup ise Magistrates' Court'larda görev yapan ve daha önceleri "Stipendiary Magistrates" olarak anılan hâkimlerdir. Bu gruba ait hâkimler resmi olarak "District Judge (Magistrates' Courts)" olarak anılırlar. (Erişim Tarihi 07.07.2023), <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/district-judge-role>.

⁶³ Courts Acts 1971, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/23/section/17>.

Sulh mahkemelerinin hukukçu olmayan üyeleri ise kusurlu davranış ve yetersizlik nedeniyle, Lord Şansölye tarafından belirlenen yeterlilik kriterlerini sağlayamama veya sulh hâkimi olarak görevini layığıyla yerine getirmekte zorlanma veya görevinde ihmal sebebiyle azledilebilmektedirler (Courts Act 2003, m.11/2)⁶⁵. Lord Şansölye genellikle azil yetkisini kullanmak yerine hâkimi aleni bir şekilde kınama veya hâkime ihtarda bulunma yolunu tercih etmektedir⁶⁶. İngiltere’de hâkimlerin azledilmeleri için yargılama yapılması zorunluluğu bulunmasa da Lord Şansölye’nin azil yetkisini sık sık ve kötüye kullanmadığı ileri sürülmektedir⁶⁷.

ABD Anayasası’nda hâkimler için azil yasağı güvencesi 3. madde-nin 1. bölümü ile düzenlenmektedir. Bu hüküm, Yüksek Mahkeme ve alt mahkeme hâkimlerinin iyi halleri devam ettiği sürece görevde kalmalarını garantilemektedir. Zaman zaman hâkimlerin özellikle de Yüksek Mahkeme hâkimlerinin görev sürelerinin kısıtlanması gündeme gelse de bu yönde bir anayasa değişikliği için gerekli çoğunluk sağlanamamıştır⁶⁸. Hâkimlerin “iyi halleri” süresince görevde kalma güvencesi, görevi kötüye kullanmak gerekçesiyle suçlanıp mahkûmiyet almadıkları takdirde, ömür boyunca görevlerinin devam edeceği anlamına gelmektedir. Bu düzenleme, hangi hükümet döneminde olursa olsun kanunların istikrarlı, güvenilir ve tarafsız bir şekilde uygulanmasında tasarlanabilecek en iyi yöntem olarak ifade edilmiştir⁶⁹.

⁶⁴ County Court Act 1984, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/28/section/11>.

⁶⁵ Courts Act 2003, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/39/section/11>.

⁶⁶ Robert Stevens, “Judicial Independence in England: A Loss of Innocence”, in *Judicial Independence in the Age of Democracy Critical Perspectives from around the World* University Press of Virginia, ed. Peter H. Russel/ David M. O’Brain (Charlottesville and London: 2001), 159.

⁶⁷ Mary L. Volcansek, “England”, in *Judicial Misconduct*, ed. Mary L. Volcansek (Florida: 1996), 81-82.

⁶⁸ John Paul Jones, “Yüksek Mahkeme Benzersiz Bir Kurum”, *Demokrasi ile İlgili Meseleler Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi: Ülkedeki En Yüksek Mahkeme*, 10/1 (Nisan 2005), s. 13, (Erişim Tarihi 08.07.2023), https://usa.usembassy.de/etexts/turkish/Supreme_Court.pdf.

⁶⁹ A. Hamilton, “The Judiciary Department” in *The Federalist Papers*, ed. J. Madison, A. Hamilton/ J. Jay (New York: 1788), (Erişim Tarihi 14.08.2023), http://thomas.loc.gov/home/histdox/fed_78.html.

Başka bir deyişle bu kural görev süreleri içinde, kendilerini atayanların görevden alma tehditlerine karşı hâkimleri korumayı amaçlayan önemli bir düzenlemedir⁷⁰.

ABD Anayasası'nda azil yasağı güvencesinin istisnası impeachmenttır⁷¹. ABD'de hâkimler federasyonun bir memuru olarak görüldüklerinden impeachment usulüne tabidirler. Bu anlamda hâkimleri azletme yetkisinin de Kongre'ye verildiği görülmektedir⁷². Anayasa'nın 2. maddesine göre Başkan, başkan yardımcısı ve diğer bütün memurlar hakkında rüşvet, vatana ihanet veya diğer ağır cürüm ve kabahatler nedeniyle impeachment usulü işletilmektedir. Eyaletlerde bu nedenlere ek olarak başka nedenlerle de hâkimler için impeachment usulünün işletilmesi mümkündür. Görevi kötüye kullanma, görevi ağır ihmal, ağır ahlaksızlık, kötü yönetim, sarhoşluğu alışkanlık haline getirme vb bu nedenler arasındadır⁷³. Bahsedilen fiillerle hâkimleri suçlandırma yetkisi Temsilciler Meclisi'ne, yargılama yetkisi ise Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlığında Senato'ya verilmektedir⁷⁴. Yargılamayı gerçekleştiren Senato'nun üçte iki çoğunluğu ile bir hâkim görevden alınabilmektedir. Impeachment usulü, zaman israfına neden olan hantal bir yöntem olarak görülmekte ve sadece ağır yargısal kusurlu davranışlar söz konusu olduğunda uygulanabilmektedir. Bu yöntemle 15 federal hâkim Temsilciler Meclisi tarafından suçlanmış bunlardan sadece 8'i Senato tarafından mahkûm edilmiş ve görevden alınmıştır⁷⁵. Bu usulün olumsuz bir yanı sürecin

⁷⁰ ABD Anayasası, (Erişim Tarihi 23.06.2023), <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>.

⁷¹ Impeachment hakkında yazılı bir suçlama ile başlatılan kamu görevlisinin yarı siyasi bir mahkeme tarafından yargılanmasıdır. Drew E. Edwards, "Judicial Misconduct and Politics in the Federal System: A Proposal for Revising the Judicial Councils Act". 75 Cal Review (1987): 1071.

⁷² Kasım Erdem, "Anayasal Organlar ve Kuvvetler Ayrılığı", içinde ABD Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri, ed. Semra Gökçimen (Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 2.

⁷³ James J. Alfini/ Steven Lubet/ Jeffrey M. Shaman/ Charles G. Geyh, Judicial Conduct and Ethics, (USA: LexisNexis, 2013), 15-5.

⁷⁴ John P Sahl, "Secret Discipline in the Federal Courts – Democratic Values and Judicial Integrity at Stake". Notre Dame Law Review 70/2 (1994): 202.

⁷⁵ Douglas Keith, Impeachment and Removal of Judges: An Explainer, Brennan Center for Justice, (Erişim Tarihi 23.10.2023), <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/impeachment-and-removal-judges-explainer>.

siyasi etkiye açık olma olasılığı taşınması ve hâkimlerin siyasi nedenlerle görevden alınmalarına yol açmasıdır⁷⁶. Bir diğer olumsuz yanı impeachmentın sadece iyi hali sürdürmeyen hâkimlerin görevden alınmasına izin vererek suç işlememekle birlikte sağlık durumu iyi olmayan ya da çok yaşlı kişilerin görevlerini sürdürmelerine imkân tanınmasıdır⁷⁷. Örneğin, Oliver Wendell Holmes, ABD Yüksek Mahkemesinden emekli olduğunda 90 yaşındaydı⁷⁸. Uzun bir süre Yüksek Mahkeme üyeliği görevini sürdürmüş olan Yargıç Ruth Bader Ginsburg görevde iken kanserle mücadele etmiş, 18 Eylül 2020'de 87 yaşında ölene kadar mahkemede hizmet vermeye devam etmişti⁷⁹.

Impeachment usulü dışında bazı Eyaletler hâkimlerin görevden alınmasına yönelik farklı usuller benimsemişlerdir. Hâkimin suç teşkil eden eylemi impeachment usulünün işletilmesi için yeterli görülmediğinde Eyaletin yasama erkinin Eyalet valisinden talep etmesi üzerine hâkimin azledilmesi mümkündür. Adress metodu⁸⁰ (Resolution of Address) olarak nitelendirilen bu usul resmi bir soruşturma niteliğinde olmasa da hâkim bilgilendirilmekte ve sözlü savunma haklarına sahip olmaktadır. Bu metod, pek çok Eyalette benimsenmekle birlikte nadiren uygulanmaktadır⁸¹. Buna rağmen bu metodun uygulandığı ve hâkimin azli ile sonuçlanan örneklerinden anlaşılmaktadır ki bu metod hâkimlerin popüler karar vermeye zorlandığı, üzerlerinde baskı kurulduğu bir araç haline gelme riski taşımaktadır. Bu açıdan yargı bağımsızlığını zedelediği gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmaktadır⁸².

⁷⁶ Schoenbaum, 5.

⁷⁷ Schoenbaum, 7.

⁷⁸ Elliot Bulmer, *Judicial Tenure, Removal, Immunity and Accountability*, (International IDEA Constitution-Building Primer 5, 2017), 7.

⁷⁹ Robert Longley, "US Supreme Court Retirement Benefits", ThoughtCo, Apr. 16 (2022), (Erişim Tarihi 17.08.2023), <https://www.thoughtco.com/us-supreme-court-retirement-benefits-3322414>.

⁸⁰ Hakimlerin görevden alınmasına izin veren az sayıdaki eyaletten on beşi, yasama organının yürütme organına yargıçların görevden alınması için dilekçe verdiği bu metod, Arkansas, Connecticut, Maine, Maryland, Massachusetts, Mississippi, New Hampshire, Güney Carolina, Texas ve Wisconsin eyaletlerinde uygulanmaktadır. John T Nugent, "Removal of Judges". *Journal of Legislation*, Vol.6/ 140 (1979):142.

⁸¹ Alfini/Lubet/Shaman/Geyh, 15-9.

⁸² Alfini/Lubet/Shaman/Geyh, 15-10.

Federal Almanya’da hâkimler mevcut kanunlara kasti olarak aykırı davranmadıkça görevlerinden azledilememektedir. Anayasa’nın 97. ve 98. maddeleri⁸³ azil yasağına ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Anayasa’nın 97/2. maddesi kesin ve asıl görevli olarak kadroya atanan hâkimlerin görev süreleri sona ermeden ancak mahkeme kararıyla ve kanunların öngördüğü neden ve usulle azledilebileceğini düzenlemektedir. Anayasa’nın 98/2. maddesinde hâkimlerin azledilmesine yönelik talebin Federal Meclis’ten geleceği yer almaktadır. Hâkimlerin azline karar veren mercii ise yüksek yargı mercii olan Federal Anayasa Mahkemesidir. Mahkeme, bir hâkimin azil kararını nitelikli bir çoğunluk olan üçte iki çoğunlukla verebilmektedir. Federal Hâkimler Kanunu’nun 24. maddesinde hâkimlerin ceza kanununda düzenlenen ağır hapis, vatana ihanet dolayısıyla hapis, kasten işlenmiş bir fiil dolayısıyla bir yıl ve daha fazla hapis, kamu haklarından yasaklanma, memur olma hakkından mahrumiyete yol açan mahkumiyet ile Anayasa’nın 18. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi kararı ile hâkimin temel haklarını kaybetmesine ilişkin mahkeme tarafından verilen hükmün kesinleşmesi durumlarında re’sen görevinden azledilebilmektedir⁸⁴.

Fransız Anayasası’nın 64/4. maddesi hâkimlere azil yasağı güvencesi getirmektedir. Bu güvencenin istisnaları ise ağır cezayı gerektiren bir suçtan dolayı hâkimin hüküm giymesi, görevinin gereğini yerine getiremeyecek düzeyde sürekli bir hastalığa yakalanması; hâkimlik şerefi ve itibarı ile bağdaşmayacak bir hayat tarzına sahip olmasıdır. Hâkimlerinde görevden azledilmeleri kararını Yüksek Hâkimler Konseyi vermektedir. 22 Aralık 1958 tarih ve 58-1271 sayılı, Kanun’un 45. maddesinin 6 ve 7. bendlerine göre, hâkimin azli üç şekilde gerçekleştirilebilmektedir: Bakanlık emrine alınma, emeklilik hakkı etkilenmeden görevden uzaklaştırılma veya emeklilik hakkından mahrum edilmek suretiyle görevden uzaklaştırılmadır⁸⁵. Adalet

⁸³ Federal Alman Anayasası, (Erişim Tarihi 05.07.2023), <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>.

⁸⁴ Seibert-Fohr, Anja, “Constitutional Guarantees of Judicial Independence in Germany” in *Recent Trends in German and European Constitutional Law*, ed E. Riedel, R. Wolfrum, (Springer Berlin/Heidelberg/New York: 2006), 284.

⁸⁵ Loi Organique No 58-1270 of 22 decembre 1958, (Erişim Tarihi 06.07.2023), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259>.

Bakanı, hakkında şikâyet veya kovuşturmayı haklı gösterecek bir ihbarın yapılması halinde hâkimi soruşturmanın sonuçlandırılmasına kadar görevden uzaklaştırabilmekte ve soruşturma dosyasını Konsey'e göndermektedir. Konsey, bir üyesini raportör olarak soruşturmayı yürütmekle görevlendirmektedir. Hakkında soruşturma başlatılan hâkimin savunması alınmaktadır. Hâkimin geçerli bir mazereti bulunmadıkça Konsey'de bizzat bulunmak zorundadır. Bulunmaması halinde karar huzurunda verilmiş sayılmaktadır. Konsey'in disiplin kurulu olarak verdiği kararlar kesin nitelikte olup, bu kararlara karşı itiraz mümkün değildir⁸⁶.

1982 Anayasası'nın 139. maddesinde hâkimler için azledilmeme güvencesi getirilmektedir. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise bu güvenceye getirilen istisnalar düzenlenmiştir. Anayasada yer alan bu düzenleme 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda benzer ifadelerle yerini almıştır. Buna göre, meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymek Anayasada ve Kanunda azil yasağına getirilen bir istisnadır⁸⁷. Azli gerektiren bir diğer istisna, Kanun'un 69. maddesinin 4. ve 5. fıkralarında yer almaktadır. Buna göre, disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil, suç teşkil etmese ve mahkumiyeti gerektirmese bile mesleğin onurunu ve şerefini, memuriyetin nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde meslekten çıkarılmasına karar verilir. Meslekten çıkarma kararı Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından alınmaktadır. Bu fıkranın öncekilerden farkı, diğer fıkralarda azil için bir mahkeme kararı gerekirken bu fıkrada mahkeme kararı aranmaksızın Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na azil gibi önemli bir konuda geniş bir takdir yetkisi verilmesidir. Bu noktada hâkimlik mesleğinin şeref ve onurunun korunması için aykırı bir tutum ve davranış gösteren hâkimlerin görevden alınması yerinde olmakla birlikte istisnai olarak uygulanması oldukça mühimdir. Aksi halde bu hüküm

⁸⁶ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı*, 33.

⁸⁷ HSK m. 69/2: "68 inci maddenin (e) bendinde yazılı hallerden dolayı hangi sınıf ve derecede olursa olsun iki defa, diğer hallerden dolayı bir derecede iki veya derece ve sınıf kaydı aranmaksızın üç defa yer değiştirme veya derece yükselmesinin durdurulması cezası almış olmak veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, altı aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile 8 inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan biri ile kesin hüküm giymek meslekten çıkarılmayı gerektirir".

hâkimlik teminatının önemli bir unsuru olan azil yasağı ilkesini zedeleyebilecek bir düzenleme haline gelebilecektir. Diğer yandan yüksek dereceli hâkimlerden oluşan ve bağımsız bir Kurul⁸⁸ tarafından azil kararının verilmesi hâkimler için güvence teşkil etmektedir⁸⁹.

B. Emekliye Sevk Edilememe

Hâkimlerin göreve başladıktan sonra belirli bir yaştan önce ve kendisi tarafından görevden ayrılma isteği olmaksızın emekliye sevk edilememesi gerekir. Bu güvencenin hâkimler açısından büyük bir önem taşıdığına şüphe yoktur⁹⁰. Hâkimlerin kendileri istemedikçe anayasada veya kanunlarda belirtilen yaştan önce re'sen emekliliğe sevk edilememeleri hâkimlik teminatının bir gereğidir. Her ülke kendi şartlarına göre emeklilik yaş sınırını belirlemede bazılarında yüksek mahkeme hâkimleri ömür boyu görevde kalabilmektedir.

İngiltere'de 1993 Judicial Pensions and Retirement Act'in⁹¹ 26. maddesine göre mahkeme üyeleri 70 yaşında emekli olmaktadır. Bu yaş sınırının yeniden gözden geçirilmesine yönelik çeşitli girişimler olmuştur. Bu girişimlerden biri Yargı Atama Komisyonu Başkanının (Chair of the Judicial Appointments Commission) 70 yaş olarak belirlenen emeklilik yaşının yeniden gözden geçirilmesi için çağrıda bulunmasıdır. Başkan bu çağrısının gerekçesinde, yargıda tecrübe edinmiş mahkeme üyelerinin güvence altına alınması ve korunması gerektiğini

⁸⁸ HSK'nın bağımsız nitelikte olup olduğu hususu tartışmalıdır. 2017 Anayasa değişikliği sonrasında HSK'nın yapılanması büyük ölçüde değiştirilmiştir. Kurulun 7 üyesi TBMM tarafından seçilirken 4 üyesi Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Değişikliğe karşın Kurul üyesi olarak bırakılan Adalet Bakanını ve Bakanlık müsteşarını da Cumhurbaşkanının atadığı düşünüldüğünde Cumhurbaşkanına 6, TBMM'ye 7 üyelik bırakıldığı söylenebilir. Sistemin Cumhurbaşkanının TBMM'ye de hâkim olması düşüncesi üzerine kurulduğu da göz önünde bulundurulduğunda seçilmiş cumhurbaşkanı ve aynı partiden seçilmiş milletvekillerinin belirleyeceği kurul üyelerinin bağımsızlığı ve tarafsızlığı tartışmalıdır. 2017 Anayasa değişikliği ile öngörülen seçim usulü seçme yetkisini siyasi makamlara vermesi açısından eleştiriye açıktır. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, (Bursa: Ekin Yayınları, 2020), 1183.

⁸⁹ Ünal, *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı*, 31.

⁹⁰ Anayurt, 739.

⁹¹ Judicial Pensions and Retirement Act 1993, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/8/contents>.

böylece yaptıkları işte teşvik edilmeleri ve mümkün olduğunca uzun bir süre görevde kalmalarının yargı açısından önemli bir kazanım olduğuna işaret etmektedir⁹². Benzer bir görüşe sahip olan eski Yüksek Mahkeme Başkanı, emeklilik yaşının büyük bir tecrübe ve yetenek kaybına neden olduğunu belirtmektedir⁹³. 1993 Kanun, emeklilik yaşını 70 yaş olarak sınırlamakla birlikte Lord Şansölye'nin uygun görmesi ile hâkimlerin 75 yaşına kadar görevde kalmaları da mümkündür.

ABD hukukunda hâkimler görevlerini ömür boyu sürdürmektedirler. Hâkimlerin emekli olması sadece talepleri doğrultusunda mümkündür. ABD'de re'sen emeklilikten bahsetmek mümkün değildir. 65 yaşını doldurdukları ve belirli süre hizmet sağlama şartını⁹⁴ yerine getirdikleri takdirde bu hâkimler emekli olmayı talep edebilmektedir ve bu durumda maaşlarının tamamını almaya devam etmektedirler. Hâkimler emekliye ayrıldıklarında da birçoğu, herhangi bir ek ödeme almaksızın tam veya yarı zamanlı olarak kıdemli hâkim sıfatı ile davalara bakmaya devam etmektedirler⁹⁵.

Alman hukukunda hâkimler önce hâkim yardımcısı olarak atanmakta bu şekilde belirli bir süreyi doldurduktan sonra ömür boyu görev yapmak üzere atanmaktadırlar. Hâkim yardımcıları bu süre içinde kişilik ve mesleki yeterlilik açısından hâkim olmaya layık görülürlerse kesin olarak atanmaktadırlar. Kesin olarak atanan hâkimler 65 yaşına kadar görevlerini sürdürmektedirler. Hâkimin re'sen emekliye sevk edilmesi mümkün değilken Anayasa'nın 98/2. maddesiyle buna bir istisna getirilmektedir. Buna göre "*Bir hâkimin görevde veya*

⁹² Stephen Hardy, "Judicial Retirement Age – Putting The Rationale On Record". Amicus Curiae, Issue 108 (Winter 2016): 23.

⁹³ Owen Bowcot, "Allow judiciary to work until 75, says Britain's most senior judge", (Erişim Tarihi 15.07.2023), <https://www.theguardian.com/law/2017/mar/29/allow-judiciary-to-work-until-75-says-britains-most-senior-judge>.

⁹⁴ Emeklilik yaş ve hizmet süreleri şu şekildedir: 65 yaş-15 yıl hizmet süresi; 66 yaş-14 yıl hizmet süresi; 67 yaş-13 yıl hizmet süresi; 68 yaş-12 yıl hizmet süresi; 69 yaş-11 yıl hizmet süresi; 70 yaş-10 yıl hizmet süresi. 28 U.S. Code. §371 Retirement on Salary; Retirement in Senior Status (c), 28 USC Ch. 17: Resignation And Retirement Of Justices And Judges, (Erişim Tarihi 18.07.2023), <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28/371>.

⁹⁵ Elliot Ash/ W. Bentley Macload, Mandatory Retirement For Judges Improved Performance On U.S. State Supreme Courts, NBER WORKING PAPER SERIES, Working Paper 28025, 10, (Erişim Tarihi 25.07.2023) <http://www.nber.org/papers/w28025>.

görev dışında Anayasa'da düzenlenen ilkeleri veya federe devletin anayasal düzenini ihlal etmesi halinde Federal Meclis'in başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi, üçte iki çoğunlukla alacağı karar üzerine söz konusu hâkimin emekliye sevk edilmesine karar verebilir". Bu durumda federal hâkimin re'sen emekliye sevk edilmesi ancak Federal Millet Meclisi'nin talebi ve bu talebin Anayasa Mahkemesi tarafından nitelikli bir çoğunlukla kabulü halinde mümkündür. Federal Anayasa Mahkemesi hâkimleri ise görev süreleri 12 yıl olmakla birlikte 68 yaşına kadar görevlerine devam edebilmektedirler. Ayrıca Federal Hâkimler Kanunu 34. maddesinde ömür boyu veya belirli bir süre için görev yapan bir hâkimlerin, yazılı rızası olmaksızın ancak yasal olarak bağlayıcı bir yargı kararına dayanılarak iş göremezlik gerekçesiyle emekliye sevk edilebileceklerini düzenlemektedir⁹⁶.

Fransız Anayasası hâkimlerin emekliliğine ilişkin bir düzenlemeye yer vermemekte, Anayasa'nın 64. maddesine dayanarak hâkimlerin statüsü kanunlarla düzenlenmektedir. Devlet memurları için geçerli olan emeklilik yaşı, Sivil ve Askeri Emeklilik Kanununun L-2 maddesine göre, Kanunun uygulandığı hâkimler için de geçerlidir. Kanunun L-25 maddesinde öngörülen emeklilik yaşı 2010 tarihli Emeklilik Reformu Kanunu ile 62 olarak belirlenmiştir. Buna göre, hâkimler 62 yaşında kendi isteği ile emekliye ayrılabilen 67 yaşına kadar çalışabilmektedirler⁹⁷. Yüksek Mahkeme hâkimleri için emeklilik yaşı 70'e kadar çıkabilmektedir⁹⁸. Bu açıdan hâkimlerin re'sen emekliye sevk edilmelerinin mümkün olmadığı görülmektedir. 2023 tarihli yeni Emeklilik Reformunda ise yaş sınırı artırılarak asgari emeklilik yaşı 64 olarak belirlenmiştir.

Hâkimlerin belirli bir yaştan önce emekliliğe sevk edilememe teminatı Türk hukukunda anayasal düzeyde güvence altına alınmıştır. 1982 Anayasası'nın 140. maddesine göre hâkimler 65 yaşını bitirinceye kadar görevlerini yerine getirirler. Bu yaştan önce bir hâkimi re'sen emekliye sevk etmek mümkün değildir. Bu yaş sınırı hayat ko-

⁹⁶ Deutsches Richtergesetz (DRiG), <https://www.gesetze-im-internet.de/drig/DRiG.pdf>, (Erişim Tarihi 05.10.2023).

⁹⁷ Ministère de la Justice et des Libertés, *Projet De Loi Organique Relatif A La Limite D'age Des Magistrats De L'ordre Judiciaire*, (Novembre 2011): 5, (Erişim Tarihi 11.07.2023), <https://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/projets/pl4000-ei.pdf>.

⁹⁸ Özer, *Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı*, 90.

şulları ve çağın gerçeklerine pek de uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmaktadır. 65 yaş sınırının bilgi ve tecrübenin verimli kullanılacağı bir dönem olması nedeniyle artırılması gerektiği keza demokratik devletlerin çoğunda bu sınırın daha yukarı yaşlara çekildiği ifade edilmektedir⁹⁹.

C. Mali Teminat

Hâkimlerin mali açıdan teminatlı olmaları yargının bağımsızlığını temin etmenin önemli bir faktörüdür. Hâkimlerin mali açıdan kendilerini güvende hissetmeleri öznel bağımsızlıklarını garanti etmektedir¹⁰⁰. Maddi kaygılar taşıyan bir hâkimin objektif ve adil kararlar vermesini beklemek oldukça güçtür. Hâkimler, vereceği kararlar nedeniyle mali imkânlarından yoksun bırakılma endişesi taşıdıklarında yargının bağımsızlığını sağlamak zorlaşacaktır. Özellikle hâkimlere keyfi maaş kesintilerine karşı yasal bir güvence getirilmesi mali teminatın önemli bir bölümünü oluşturur. Diğer yandan hâkimlerin icra ettikleri yüksek göreve uygun bir hayat seviyesine kavuşturulmaları gerekir¹⁰¹. Uluslararası belgelerde hâkimlerin maaş ve emekli aylığı hakkının siyasi organlar tarafından azaltılması veya askıya alınması suretiyle manipüle edilmesini önleyecek nispette kanunen belirlenmesi, mesleklerinin onuru ve taşıdıkları sorumluluk ile orantılı olması ve ülkenin ekonomik göstergeleri doğrultusunda periyodik olarak gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir¹⁰². Aynı zamanda mali

⁹⁹ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı, 45.

¹⁰⁰ Dursun, 95.

¹⁰¹ Ünal, Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 39.

¹⁰² Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri Yorumu, para. 26, (Erişim Tarihi 25.09.2023), https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/commentary_on_the_bangalore_principles_of_judicial_conduct/bangalore_principles_turkish.pdf; BM “Yargı Bağımsızlığı Hakkında Temel İlkeler”, İlke 11, (Erişim Tarihi 25.09.2023); <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/51159f30-8d0e-4bb4-becc-1446b51d1a5d.pdf>; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi R(94) 12 Tavsiye Kararı, İlke I/2a (ii), (Erişim Tarihi 27.09.2023), <https://www.anayasa.gov.tr/media/3665/cmrec199412trjudgesindependencerefficiencyresponsibilities.pdf>; Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı, para. 6.1, 6.2, 6.4, (Erişim Tarihi 27.09.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/6b93439f-7312-4e49-a52d-7e0e2790845a.pdf>.

teminat hâkimlerin doğum, hastalık, yaşlılık, ölüm gibi risklere karşı güvende olmasını da kapsamalıdır¹⁰³.

Yargının bağımsızlığını temin eden mali teminatın tam bir güven-
ce anlamına gelebilmesi için aylık ve ödeneklerin tespitinin nasıl yapı-
lacağı oldukça önemlidir. Zira aylık ve ödeneklerin tespiti yargı üze-
rinde baskı aracına dönüşebilmektedir. Hâkimlerin aylık ve ödenekle-
rinin belirlenmesinde yasama veya yürütme erkleri önemli bir role
sahiptir. Yasama hâkimlerin maaş ve ödeneklerinin tespitinde etkin
bir aktördür. Pek çok devlet, hâkimlerin maaşlarını veya en azından
maaşın belirlenmesine ilişkin koşulları kanunla düzenlemektedir.
Kimi zaman da yürütme, maaşların belirlenmesinde rol oynayabil-
mektedir. Örneğin, İngiltere’de hükümetin özel bir görevlisi olan Lord
Şansölye, maaşların belirlenmesinden sorumludur¹⁰⁴.

İngiltere’de hâkimlerin maaşları genel bütçe dışında tutulmakta-
dır. Bu sayede parlamentonun hâkimlere mali yönden baskı yapması
önlenmeye çalışılmıştır. İngiltere’de hâkimlerin maaşları konsolide
bir fondan (Consolidated Fund) ödenmektedir¹⁰⁵. Bununla birlikte
İngiltere’de sulh hâkimleri gönüllülük esasına dayalı olarak görev
yapmakta olup bu nedenle yerine getirdikleri hizmet karşılığında ma-
aş almadıkları yalnızca sosyal yardım (subsistence allowance), yol
masrafı ve görev aldıkları saatler içerisinde ortaya çıkan ekonomik
kayıplarını talep edebilmelerinin mümkün olduğu görülmektedir¹⁰⁶.
Yüksek Mahkeme hâkimlerinin maaşları Lord Şansölye ve Adalet Baş
Lordu’nun ortak görüşü doğrultusunda çıkarılacak bir kanunla belir-
lenmektedir. Diğer hâkimlerin maaşları da Lord Şansölye ve Adalet
Baş Lordu’nun teklifi ile kararlaştırılır.

¹⁰³ Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı., para. 6.3.

¹⁰⁴ Adam Blisa, “Judicial Salaries as a Component of Judicial Independence”, (Diploma Thesis, Masaryk University, Faculty of Law and Legal Science Department of Constitutional Law and Political Science 2015/2016), 32.

¹⁰⁵ The Supreme Court and Judicial Committee of the Privy Council Annual Report and Accounts (2021-2022), 123, (Erişim Tarihi 28.09.2023), www.gov.uk/official-documents.

¹⁰⁶ Thomas Lundmark, *Charting the Divide Between Common and Civil Law* (New York: Oxford University Press, 2012), 234.

ABD’de Kongre, hâkimlerin maaş derecelerini yaptığı işe göre belirlemektedir. Anayasa’ya göre hâkimler görevde kaldıkları süre içinde hizmetleri karşılığında bir maaş alırlar. Yargının bağımsız olmasını sağlamak ve -en azından teoride- hâkimlerin siyasi partizan baskılara boyun eğmesini önlemek için Anayasa hâkimlerin maaşlarının görevdeyken azaltılmayacağını belirtmektedir¹⁰⁷. Impeachment ile hakimler suçla itham edilmelerinde dahi ücretlerinden yoksun kalmaktadırlar¹⁰⁸. Hâkimlerin maaş derecesi Kongre üyelerinin maaşlarından az olmamaktadır.

Almanya’da hâkimlerin mali teminatına ilişkin anayasal ve yasal düzeyde düzenlemeler bulunmaktadır. Alman Anayasası’nın 97/2. maddesine göre hâkimler mahkemelerin kuruluş veya yargı çevresinin değiştirilmesi halinde, maaşlarını kesintisiz almak koşuluyla, başka bir mahkemeye atanabilecek veya görevden alınabilecektir. Federal Hâkimler Kanunu’nun 32. maddesindeki düzenlemeye göre ise görevli olduğu mahkemenin veya yargı çevresindeki organizasyonun değiştirilmesi durumunda hâkime aynı temel maaş veya bundan düşük bir temel maaş ile başka bir yargı makamı görevi verilmektedir. Başka bir yargı makamında hâkimin istihdamı mümkün değilse görevden alınabilmektedir.

Fransa’da Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Kanuna Dair Yönetmeliğin 42. maddesine göre, hâkimlerin maaşı Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmektedir. Böylece hâkimlerin aylık ve ödeneklerinin tespitinde yürütmenin etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte hukuki düzenlemelerle hâkimlere mali açıdan bazı güvenceler de getirilmektedir. Yönetmeliğin 69. maddesine göre, bir hâkimin sağlık durumu, görevini yerine getirmesine engel teşkil ediyorsa, Adalet Bakanı, uzun süreli hastalık izni verilmesi amacıyla konuyu ulusal sağlık komitesine havale etmektedir. Bu durumda hâkimin görevden uzaklaştırılması mümkün olmakla birlikte maaşında kesinti yapılmayacağı belirtilmektedir¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Longley, “US Supreme Court Retirement Benefits”.

¹⁰⁸ Sheldon Goldman, *Constitutional Law and Supreme Court Decision – Making And Essay*. (New York: HarperCollins Publishers, 1982):14.

¹⁰⁹ Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature, (Erişim Tarihi 30.09.2023), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259>.

1982 Anayasası'nın 140/3. maddesinde hâkimlerin aylık ve ödeneklerinin mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esas alınarak kanunla düzenleneceği ifade edilmiştir. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 102. maddesinde maaş miktarının tespitine¹¹⁰, 103. maddesinde, hâkimlere verilen kıstas aylığın hâkimin Yüksek Mahkeme başkanı ve üyesi olması ile birinci sınıf, birinci sınıfa ayrılmış ve derecesine göre farklılık göstereceğine yer verilmektedir. Ancak bu düzenlemelerin yargı bağımsızlığı açısından sıkıntı doğurabilecek bir yanı bulunmaktadır. Zira bu düzenlemelere göre hâkimlerin aylık ve ödeneklerinin tespiti yasamanın ve hükümetin takdirindedir. Bu açıdan tam anlamıyla mali güvencenin sağlanamaması ideal anlamda hâkimlik teminatı bakımından eleştirilebilir bir durumdur¹¹¹. Kanundaki düzenlemeye yöneltilebilecek bir eleştiri de hâkimlerin derece ve sınıflara ayrılarak kıstas aylığın belirlenmesidir. Maaşın tespitinde kullanılan bu karmaşık usul yerine hâkimlerin ilk derece mahkemesi, Bölge Yüksek Mahkemesi ve Temyiz Mahkemesi hâkimi olarak üçe ayrılması ve her bir gruba giren hâkime aynı maaşın ödenmesi önerilmektedir. Böyle bir usulün, hâkimin mali teminatını gerçek anlamda sağlayacağı düşünülmektedir¹¹². Mali teminata ilişkin önemli bir güvence de Anayasa'nın 139. maddesinde yer almaktadır. Bu hükme göre, hâkimler bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

D. Hâkimlerin Görevleriyle Bağdaşmayan İşleri Yapamaması

Hâkimlerin görevleriyle bağdaşacak başka işler yapmak istemeleri halinde buna imkân tanımak gerekir. Aksi bir durumda yani yaptıkları görevle bağdaşmayacak bir iş yapmak istemeleri durumunda anayasal veya kanuni düzenlemelerle bunu engellemek mümkündür.

¹¹⁰ "Kıstas aylık; en yüksek devlet memuruna mali haklar kapsamında fiilen yapılmakta olan her türlü ödemeler toplamının brüt tutarını", yargı ödeneği ise görevin niteliği ve gereği olarak Kanun'un 106. maddesinde gösterilen oranda hesaplanan tutarı ifade eder".

¹¹¹ Hasan Tahsin Fendoğlu, Anayasa Hukuku (Ankara: Yetkin Yayınları, 2015), 855.

¹¹² Dursun, 96.

Burada önemli olan hâkimler tarafından yapılmak istenen işlerin hâkimin tarafsızlığına gölge düşürmemesidir¹¹³. Uygulamadaki örneklerine bakıldığında hâkimlerin yapabilecekleri ve yapamayacakları işlerin mevzuatla belirlendiği görülmektedir.

Bağdaşmazlık olarak ifade edilen hâkimin göreviyle bağdaşmayan bir görevi üstlenmemesi Batı demokrasilerinde anayasal bir ilke olarak benimsenmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin temel bir gereği olarak kuvvetler arasında organik ve fonksiyonel ayrılık sağlanmakta ancak bazı durumlarda bu organlarda görev yapan görevliler açısından bu ayrılık sağlanamamaktadır. Bu nedenle kuvvetlerin açık ve net ayrılığının farklı erklerde görev yapan görevliler açısından da sağlanması gerekmektedir¹¹⁴. Nitekim Almanya'da Federal Hâkimler Kanunu'nun 4. maddesi, bir hâkimin aynı anda hem yargı yetkisine hem de yasama ve yürütme yetkisine ilişkin işlevleri yerine getiremeyeceğini düzenlemektedir. Hâkimler adliye yönetimi dışında kamu veya özel sektörde görev alamazlar¹¹⁵. Kanun'un 4. maddesinin 2. fıkrasında bu kurala istisna getirilmekte hâkimlerin yargısal işlevlere ek olarak yapabilecekleri görevler sayılmaktadır. Buna göre, bir hâkimin mahkemenin idari işleri ile kanunla verilmiş diğer işlere bakabileceği belirtilmektedir. Ayrıca hâkim üniversitede, kamu eğitim kurumlarında ders verebilecek veya bilimsel araştırma yapabilecektir. Federal Personel Temsilciliği Kanunu'nun 73. maddesinin 2. fıkrasının 1. cümlesi kapsamında uzlaştırma organlarının başkanlığını da yürütebilecektir¹¹⁶.

Amerikan Barolar Birliği Yargısal Davranış Kodu (2007) 3.11 (A) maddesinde hâkimin ve aile fertlerinin yatırım yapabileceği belirtilmektedir. 3.11(B) maddesinde hâkimin herhangi bir işyerinin çalışanı, danışmanı, yöneticisi, görevlisi ve partneri olamayacağı belirtil-

¹¹³ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 27.

¹¹⁴ Fritz Decker/ Eric Gerner/ Hans Kaufman, Deutsches Richtergesetz (Köln- Berlin-Bonn- München: 1963), 78.

¹¹⁵ Ferdinnad Kopp, Verwaltungsgerichtsordnung (München: C. H. Beck, 2005), 9; Konrad Redeker / Hans-Joachim Von Oertzen, Verwaltungsgerichtsordnung, Kommentar (Stuttgart: Kohlhammer, 2004), 46.

¹¹⁶ Deutsches Richtergesetz (DRiG), (Erişim Tarihi 05.10.2023), <https://www.gesetze-im-internet.de/drig/DRiG.pdf>.

mektedir¹¹⁷. Hâkimler yürütme erkinde görev alamamaktadırlar. Üniversitelerde hukuk dersleri vermeleri, hukukun gelişmesi ile ilgili çalışmalar yapması mümkündür. Hâkimlik dışında yapılan bu işlerin önemli bir zaman almaması gerekmektedir. Ayrıca bu işlerden elde edilen gelirin hâkimin maaşının %15'inden fazla olmaması önemlidir¹¹⁸.

Fransız hukukunda hâkimliğin bütün kamu görevleri ve ücretli mesleklerle bağdaşmayacağı kabul edilmektedir. Bununla birlikte hâkimin önceden izin almaksızın edebi, ilmi ve sanatsal çalışmaları yapabilmesi mümkündür. Bağlı olduğu mahkeme başkanından izin almak suretiyle hukuk dersleri verebilmekte; hâkimlik şerefini ve bağımsızlığını zedelemeyecek faaliyetlere girişebilmektedir. Ayrıca hâkimlerin savaş tazminatı, kamulaştırma, milletvekili seçim komisyonu gibi hukuki ve idari komisyonlarda görevlendirilmeleri mümkündür. Diğer yandan Fransız hukukunda, bir bölgede beş yıldan fazla noter, avukat veya adliye görevlisi olarak görev yapmış olanların o bölgede hâkimlik yapmaları yasaklanmıştır¹¹⁹.

1982 Anayasası'nın 140/5. maddesinde hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel bir görev almaları yasaklanmıştır. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu 48. maddesinde hâkimlerin hâkimlik göreviyle beraber yürütebilecekleri mümkün olan işler sayılmaktadır. Buna göre, *"Hâkimler bilimsel araştırma ve yayınlar yapabilirler. Davet edildikleri veya yetkili makamlarınca görevlendirildikleri, ulusal ve uluslararası kurul, kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılarla meslekleri ile ilgili diğer toplantılara, görevlerini aksatmamak koşulu ile katılabilirler... Hâkim ve savcılar, Adalet Bakanının izin vermesi koşuluyla adalet yüksekokulları ile hizmet öncesi, hizmet içi ve bir üst göreve hazırlama kurslarında meslek ile ilgili konularda ders ve konferans verebilirler. Hâkim ve savcılar, kanunlarda belirlenenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar,*

¹¹⁷ Sibel İnceoğlu, "Yeni Anayasada Bağımsız Bir Yargı İçin Neler Yapmalı? Uluslararası Belgeler Işığında Öneriler". Türkiye Barolar Birliği Dergisi 95 (2011): 104.

¹¹⁸ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 58.

¹¹⁹ Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature, Art. 8-12, (Erişim Tarihi 06.10.2023), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT0000000339259>.

kazanç getirici faaliyetlerde bulunamazlar". Ayrıca Kanun'un 49. maddesine göre hâkimler "bilgi ve görgülerini artırmak, meslekleriyle ilgili staj ve araştırma yapmak, kurs, eğitim ve öğrenim görmek üzere seçilen ya da iç veya dış burstan yararlanan hâkim ve savcılar iki yılı; doktora yapmak üzere görevlendirilenler ise üç yılı aşmamak üzere Bakanlıkça yurtdışına gönderilebilir".

E. Coğrafi Teminat

Coğrafi teminat, hâkimlerin görevlerini yaparken kendilerini huzur ve güven içinde hissetmelerini sağlayan önemli bir güvencedir. Yer teminatı olarak da nitelendirilen coğrafi teminat, hâkimlerin rızası olmaksızın terfi ettirmek suretiyle dahi olsa buldukları yerden başka bir yere nakledilmemeleri anlamına gelmektedir. Bu teminat, hâkimlerin verdikleri kararlar sebebiyle haklarında zorunlu tayin ve nakil işlemleri yapılmasına engel olmayı amaçlamaktadır¹²⁰. Bir hâkimin vereceği karar neticesinde görev yerinin değiştirileceği endişesi taşınması durumunda o hâkimden adil, tarafsız ve objektif kararlar vermesinin beklenmesi oldukça güç olacaktır. Bu açıdan coğrafi teminat adalete, hukuka uygun kararlar verilmesini destekleyecek bir teminatır. Hâkimlerin kendi istekleri dışında görev yaptığı yerden başka bir yere nakledilmelerinin mümkün olması halinde coğrafi teminattan bahsedilemeyeceği gibi böyle bir durumda yargının tam anlamıyla bağımsız olmasından söz etmek de mümkün olmayacaktır¹²¹. Zira, kalkınma düzeyi yüksek, çeşitli imkânlarla erişimin daha kolay olduğu bir yerde görev yapan bir hâkimin daha az elverişli koşullara sahip bir yere naklen atanabilme ihtimali onun üzerinde baskı kurulmasına yol açacaktır¹²².

Coğrafi teminatın kapsamının ne olduğu üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntıdır. Bir ülkenin coğrafi koşulları, iklim değişiklikleri, sosyo-kültürel yaşam, ekonomik faktörler gibi farklılıkları nazara alındığında bu teminatın nasıl sağlanacağı oldukça önemlidir.

¹²⁰ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 26.

¹²¹ Ferman Demirkol, Yargı Bağımsızlığı (İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1991), 121.

¹²² Murphy, 152.

Zira bu teminat bazı hâkimler için imtiyaz bazıları içinse mahrumiyete katlanma yükümlülüğü getirmemektedir. Çeşitli olanaklar açısından daha avantajlı bir yerde görev yapan hâkimin emekli olana kadar bulunduğu yerde kalması ya da tam aksi bir ifadeyle bir ülkede diğer yerlere nazaran daha dezavantajlı bir yerde görev yapan hâkimin emekli oluncaya kadar bu yerde görevini sürdürmesi coğrafi teminata uygun bir yaklaşım değildir. Nitekim böyle bir durumda bazıları için imtiyaz anlamına gelen teminat bazı hâkimlerin mağduriyetine sebep olabilecektir. Dolayısıyla böyle bir durumda dengenin sağlanması coğrafi teminatın temel gayesidir. Bunun da yolu hâkimlerin belirli sürelerle ülkenin çeşitli yerlerinde görev yapmalarının sağlanmasıdır¹²³. Ancak burada bu yöntemin her an atanma ve nakledilme endişesi altında hâkimlerin vereceği kararları etkileme potansiyeli taşımasına da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Coğrafi teminat kurumu görev yerinin, ölüm, izin ve hastalık nedeniyle boşalması durumunda ve hakkında soruşturma başlatılan hâkimin soruşturmanın selameti açısından gerekli görüldüğü takdirde başka bir yere geçici yetkiyle görevlendirilmesi durumlarında veya yer değiştirme cezası dolayısıyla görev yeri değişikliğinde önem kazanmaktadır. Geçici görevlendirme, hastalık, izin veya ölüm gibi sebeplerle boşalmış bir mahkemedeki hizmetin aksamaması için bir başka hâkimin orada geçici olarak yetkilendirilmesidir. Bu açıdan geçici yetkilendirmenin hizmetin devamı için bir zorunluluk olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte coğrafi teminat açısından potansiyel bir tehlike içermesi nedeniyle geçici yetkilendirmenin siyasi bir baskı aracı olarak kullanılmaması için objektif esaslara bağlanması oldukça önemlidir¹²⁴.

İngiltere’de hâkimler için tam anlamıyla coğrafi teminatın güvence altına alındığı görülmektedir. Hâkimler emekli olana kadar atandıkları yerde görevlerine devam etmekte, yerlerinin değişmesi ise hemen hemen imkânsız kılınmaktadır¹²⁵. Üst derecedeki hâkimlerin görev yerlerinde bir boşalma olduğu takdirde, genellikle, görevde

¹²³ Kuru, Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı, 43-45.

¹²⁴ Kuru, Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı, 41.

¹²⁵ Özer, Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı, 99-100.

olan hâkimlerden birinin boşalan yere getirilmesi onun yerine ise dışarıdan yeni bir tayin yapılması usulü uygulanmaktadır¹²⁶.

Almanya coğrafi teminat konusunda anayasal bir düzenleme getirerek hâkimlerin ancak mahkeme kararıyla buldukları yerden başka bir yere atanabileceklerini kabul etmektedir¹²⁷. Anayasa'nın 97/2. maddesinde hâkimlerin görev süreleri sona ermeden ve rızalarına aykırı şekilde ancak mahkeme kararıyla, kanunların öngördüğü sebep ve usule uygun olarak azledilebilecekleri veya sürekli veya geçici olarak işten el çektirilebilecekleri, başka bir yere atanabilecekleri belirtilmektedir. Federal Hâkimler Kanunu'nun 32. maddesi hâkimin yazılı rızası olmaksızın mahkeme teşkilatında bir değişiklik olması durumunda başka bir göreve atanabileceğini belirtmektedir. Kanun'un 37. maddesinde ise geçici görevlendirme kurumuna yer verilmiştir. Bir hâkim ancak kendi rızasıyla belirli bir süre için geçici olarak görevlendirilebilir. Bir hâkimin yerini almak üzere bir hâkim, rızası olmaksızın bir mali yıl içinde en fazla üç ay süreyle aynı yargı kolundaki diğer mahkemelerde görevlendirilebilir.

Fransa'da Yargıçların Statüsüne İlişkin Kanuna Dair Yönetmeliğin 4. maddesine göre hâkimler için coğrafi teminat tanınmış, hâkimlerin rızası olmaksızın terfi için bile olsa başka bir yere atanamayacakları güvence altına alınmıştır.

Türk hukukunda hâkimler için coğrafi teminat bir güvence olarak tanınmamıştır. Yalnızca Anayasa'nın 140/3. maddesinde hâkimlerin geçici veya sürekli şekilde görev yerlerinin değiştirilmesinin mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 35. maddesine göre hâkimler, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun hazırlayacağı Atama ve Nakil Yönetmeliği'ne uygun olarak başka yerlerdeki eşit ve daha üst görevlere kazanılmış hak, aylık ve kadro dereceleriyle naklen atanabileceklerdir. Aynı Kanun'un 77. maddesine göre ise

¹²⁶ Saim Üstündağ, "Yargı Organlarının Sorunları ve Çözüm Yolları". İBD XLVIII/ 4-8, İstanbul, (1977): 278.

¹²⁷ Mehmet Hakkı Gürpınar, "Almanya ve Avusturya'da Hâkimler ve Savcıların Atanma, Tayin ve Terfi İşlemleri ile Denetimleri ve Haklarında Yapılan Disiplin ve Ceza Kovuşturmaları ya da Soruşturmalara Dair Esaslar". Adalet Dergisi, 33 (2009): 186.

hakkında soruşturma yapılan hâkimin göreve devam etmesinin, soruşturmaya yahut yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vereceğine kanaat getirilirse, Hâkimler ve Savcılar Kurulunca geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırılmasına veya soruşturmanın sonuçlanmasına kadar geçici görevlendirme ile bir başka yargı çevresinde görevlendirilmesine karar verilebilmektedir. Coğrafi teminatla ilgili önemli bir düzenleme geçici yetkilendirme kurumudur. Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 20. maddesine göre, Adalet Bakanı gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda bir hâkimi geçici yetki ile 4 ay süreyle bir başka yargı çevresinde görevlendirebilmektedir. Bu usulün izin, hastalık, ölüm gibi bir sebeple boşalan mahkemenin işlerinin aksamaması gerekçesiyle getirilmiş olduğu kabul edilse de yargı bağımsızlığını tehlikeye düşüren sakıncaları içerdiği gözden kaçırılmamalıdır.

Coğrafi teminatın önem kazandığı bir başka husus, hâkimlerin seçim kurullarında yer almasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Seçim kurullarında görev alan bir hâkimin görevi sebebiyle iktidar partisiyle veyahut diğer siyasi partilerle seçime ilişkin hususlarda alınan kararlar yüzünden sorun yaşaması muhtemeldir. Özellikle Adalet Bakanının aynı zamanda HSK Başkanı olması göz önünde bulundurulduğunda hâkimin rızası dışında başka bir yere nakledilmesi ihtimali söz konusudur. Bu noktada coğrafi teminatın güvence altına alınması hâkimin kendini güvende hissetmesini ve hukuka, adalete uygun bir tavır sergilemesini sağlayacaktır¹²⁸.

Coğrafi teminatın güvence altına alınmasına yönelik ülkemizde yaşanan somut gelişme Yargı Reformu Strateji Belgesinde yer almıştır. Buna göre, hâkimlerin tarafsızlığını ve bağımsızlığını sağlamak için güvencelerin artırılması gerekliliğinden bahsedilmiş, bu kapsamda anayasal ve kanuni düzeyde coğrafi teminatın belirli bir kідeme sahip hâkim ve savcılar için kabul edilebileceği belirtilmiştir.

Doktrinde süreli coğrafi teminatın yargı bağımsızlığını sağlamak açısından daha elverişli olduğu düşünülmektedir¹²⁹. Bu düşüncenin gerekçelerinden biri uzun bir süre belirli bir yerde görev yapan hâkimin burada yaşayan insanlarla ilişki düzeyini zaman içinde artırması

¹²⁸ Demirkol, 125.

¹²⁹ Demirkol, 121-126.

ve yoğunlaştırmasıdır ki böyle bir tehlike mesleki faaliyetlerin olumsuz etkilenmesi potansiyeline sahiptir. Ayrıca bu risk içinde kişiler haksız olduklarında dahi haklarında verilen karara rıza göstermeyecek o yerde görev yapan hâkimlerin kendilerine karşı haksız bir tavır içinde oldukları düşüncesine kapılacaklardır. İkinci gerekçe ise meslek içi barışın sürdürülmesi açısından önemlidir. Buna göre sosyo-ekonomik açıdan farklı düzeylere sahip yerleşim yerlerinde görev yapan hâkimler arasında imkânlarla ulaşma bakımından ortaya çıkan eşitsizlik meslek içi barışı da tehdit edecektir¹³⁰.

V. Uluslararası Hukuk Belgelerinde Hâkimlik Teminatı

Yargı bağımsızlığının önemli bir unsuru olarak görülen hâkimlik teminatı, uluslararası hukuk belgelerinde de önemli bir yer işgal etmektedir. Uluslararası hukuk belgeleri hâkimlik teminatının standart ilkeleri ve kapsamı konusunda devletlere çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır.

2010 Hâkimlerin Bağımsızlığına ilişkin Venedik Komisyonu Raporu'nda hâkimlerin zorunlu emeklilik yaşına veya görev sürelerinin dolmasına kadar hâkimlik teminatına sahip olmaları gerektiğine yer vermektedir¹³¹. Venedik Komisyonu sürekli olarak hâkimlerin görev yerlerinin değiştirilememesi ilkesinin anayasal olarak güvence altına alınmasını desteklemektedir. Bununla birlikte coğrafi teminatın mutlak nitelikte olmadığını ancak istisnai hallerde yer değiştirmenin mazur görülebileceği belirtilmiştir. Bu istisnai hallerden olan disiplin işlemlerinin Komisyonun Adli Atamalara Dair Raporu'nda yargı konseyleri veya disiplin mahkemelerince yürütülmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Bununla birlikte, Komisyon disiplin mercilerinin kararlarının yargı denetimine açık olması gerektiğini savunmuştur.

¹³⁰ Demirkol, 126.

¹³¹ Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Bölüm I: Hâkimlerin Bağımsızlığı Raporu, Edilmiştir (Venedik, 12-13 Mart 2010), (Erişim Tarihi 25.12.2023), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)004-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)004-tur).

Venedik Komisyonu, Raporda hâkimlerin mali teminatı konusunda maaşlarının kanunla teminat altına alınması ve maaş seviyelerinin hâkimlerin mesleki onurları ve sorumluluklarının ağırlığına uygun olması gerektiğini belirtmektedir. Komisyonun dikkat çektiği bir husus da maaşların hâkimlerin bireysel performanslarının ölçülmesine dayalı olarak değil belirli bir standarda sahip şeffaf, objektif kıstaslara dayalı olarak belirlenmesi gerektiğidir. Buna göre, dağıtımı, takdir marjına bağlı olan ikramiyelerin ve aynı yardımların kademeli olarak ortadan kaldırılması tavsiye edilmektedir. Eski sosyalist rejimler başta olmak üzere bazı ülkelerde hâkimler araç, lojman gibi aynı imkânlardan yararlandırılmaktadırlar. Hâkimlere tanınan bu imkânların temelde iki kaynağı vardır: birincisi merkezi planlama esasına göre malların sosyalist usul çerçevesinde dağıtım sistemidir. Bu sistemde hâkimler sahip oldukları makamın avantajı gereği konut gibi belirli imkânların temininde öncelikli gruplar arasında gelmektedir (para 47). İkincisi, sosyalizm sonrasında pazar ekonomisine geçiş dönemidir. Bu dönemde gayrimenkul fiyatlarında ciddi oranlarda artış yaşanmış, hâkimlerin kendilerine uygun konut edinme imkânı ortadan kalkmıştır. Bu nedenle konut tahsisi hâkim olmanın bir avantajı olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle mesleğe yeni başlayan hâkimlerin konut satın almalarının pek mümkün olmaması hâkimlere yönelik konut tahsisi uygulamasının sürdürülmesine yol açmıştır (para 48). Konut tahsisinin hâkimlerin özel durumları ve bireysel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapıldığı gerekçe gösterilse de hâkimler arasındaki farklılık oluşturabilecek bu uygulamanın kolaylıkla usulsüz ve subjektif kıstaslara dayanan uygulamalara yol açabileceği göz önünde tutulmalıdır (para 49). Bu tür imkânların kanunla düzenlenmesi öngörülse dahi dağıtımları konusunda bir takdir marjının bulunması, yargı bağımsızlığına yönelik potansiyel bir tehdit kaynağı haline gelebilmektedir. Bazı ülkelerin sosyal adaleti temin etmek için aynı yardımların gerekli olduğu yönünde bir kanaate sahip olması, kısa sürede bu uygulamaya son verilmesini zorlaştırmakla birlikte Venedik Komisyonu bu tür imkânların kademeli olarak ortadan kaldırılmasını ve yerine uygun seviyede maaşlar ödenmesini tavsiye etmektedir.

Avrupa Hâkimleri Danışma Kurulu (CCJE), zorunlu emeklilik yaşını doldurana kadar veya kanunla belirlenen görev süresi sona erene kadar hâkimlik teminatının sağlanmasını yargı bağımsızlığının temel unsurlarından biri olarak görmektedir. Hâkimlerin rızası dışında görev yerlerinin değiştirilmesi bir disiplin yaptırımı olarak uygulanmalıdır. Bu durumda hâkimlerin savunma haklarının tam olarak teminat altına alınması önemli görülmektedir. Ayrıca mahkeme veya görev yeri değişikliğinde herhangi bir disiplin işlemi veya statü değişikliğini gerektirecek fiilleri tanımlayan standartların geliştirilmesi önerilmektedir¹³².

CCJE, hâkimlerin mali teminatının sağlık ödemeleri ile emekli maaşını da kapsayacak şekilde genişletilmesini tavsiye etmektedir. CCJE 1 no.lu Görüşünde, yargı mensuplarının maaşlarının kesintilere karşı korunması gerektiği ve ekonomik göstergelere paralel bir şekilde maaş artışlarını sağlamak üzere gerekli hukuki düzenlemeler yapılmasının önemli olduğunu değerlendirmektedir.

Avrupa Şartı R (94) 12 sayılı Tavsiye Kararında hâkimlerin zorunlu emeklilik yaşı veya eğer varsa belirli bir hizmet süresinin doldurulmasına kadar devam edecek şekilde hâkimlik teminatından yararlanmaları gerektiği belirtilmektedir. Hâkimlerin azledilmelerinin ancak geçerli bir sebebe dayanması halinde mümkün olacağı belirtilmektedir. Buna göre, kanunda açıkça tanımı yapılmak kaydıyla bir suç işlenmesi veya disiplin hükümlerinin ihlali gibi sebeplerin varlığı halinde görevden alınmaları mümkündür.

Avrupa Şartı R (94) 12 sayılı Tavsiye Kararında hâkimlerin maaşlarının mesleki onur ve taşıdıkları sorumluluk ile uyumlu olması ayrıca kanunen güvence altına alınması gerektiği belirtilmektedir¹³³. Avrupa Şartı, hâkimlerin kararlarını veya genel anlamda davranışlarını

¹³² Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE), Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyinin Yargı Bağımsızlığı Ve Hâkimlerin Azledilememesine İlişkin Standartlar Konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Dikkatine Sunduğu 1 (2001) Sayılı Görüş (Strazburg, 23 Kasım 2001), (Erişim Tarihi 26.12.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/40622f91-9de4-40a6-89a8-ea044a5b9711.pdf>.

¹³³ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği Ve Rolü Hakkında Üye Devletlere Yönelik R (94) 12 Sayılı Tavsiye Kararı (I(2)(a)(ii) ve III(1)(b) sayılı ilkeler), (Erişim Tarihi 26.12.2023), [https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanteklifi/recR\(94\)12%20T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkanteklifi/recR(94)12%20T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf).

hedef alan baskıların önlenmesinde maaşların hatta iş göremezlik ödemesi teminatı ile emeklilik ödemelerinin yeterli olmasının önemli bir rolü olduğuna dikkat çekmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Rec (2010)12 Tavsiye Kararında hâkimlerin iki gerekçe ile kendi rızası olmaksızın görev yerinin değiştirilebilmesinin mümkün olduğundan söz etmektedir: Birincisi disiplin cezası, ikincisi ise yargı sisteminin organizasyonunda reform yapılmasıdır¹³⁴.

Hâkimlerin Statüsü Hakkında Avrupa Şartı'nda, üç durumda hâkimlerin görev yerlerinin değiştirilebileceği belirtilmektedir. Bu istisnai durumlar; disiplin soruşturması, mahkeme organizasyonunda hukuka uygun olarak yapılan değişiklik ve azami süresi kanunla belirlenmiş olmak kaydıyla yakın bir mahkemeye destek olmak amacıyla yapılan geçici görevlendirmedir. Ayrıca Şart'ta hâkimlerin rızası hilaflına yapılan yer değiştirmelere karşı bağımsız bir mercie itiraz yolunun bulunması gerektiği böylece işlemin hukukilik denetiminin yapılabileceği belirtilmektedir¹³⁵.

Hâkimlerin hastalık, istifa, belirli bir yaş sınırına ulaşmak veya görev süresinin dolması ve kanunda açıkça öngörülen görevlerinden birini ihmal etmesi durumunda meslekten ihraç yollarıyla sürekli bir şekilde görevi sona erdirilmektedir. Şart'ta böyle bir durumun öngörülmesi halinde en az yarısının seçilmiş hâkimlerden oluştuğu bir kurul tarafından, ilgili hâkimin kendisini savunma hakkına riayet edilerek cezalandırılmasının mümkün olacağı belirtilmektedir. Cezai tedbirlerin niteliğinin kanunda açıkça belirtilmesi ve uygulanacak tedbirlerin orantılılık ilkesine uygun olması aynı zamanda bu kararların temyiz yolunun açık olması gerektiği tavsiye edilmektedir.

Şart'ta hâkimlerin mali teminatına ilişkin getirilen güvencelerin kapsamı şu şekilde belirtilmiştir: Hâkimlerin maaşları bağımsızlık ve tarafsızlıklarının zedelenmesine sebep olacak baskıların önlenmesi için

¹³⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Sorumlulukları hakkında üye devletlere yönelik CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı, para. 52, (Erişim Tarihi 25.09.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/21ade48c-e4e6-4122-846b-4c4f61511f96.pdf>.

¹³⁵ İnceoğlu, 256.

belirli bir düzeyde olmalıdır. Maaşları hizmetin uzunluğuna, atandıkları görevin niteliğine ve önemine göre şeffaf bir şekilde değişebilmelidir. Hastalık, yaşlılık, hamilelik ve ölüm gibi sosyal risklere karşı güvenceler öngörülmelidir. Belirli bir süre hizmet ederek emekliliğe hak kazanmış hâkimlere, mümkün olduğunca, görevde iken ödenmekte olan son ücret seviyesine yakın bir emekli maaşı ödenmesi önerilmektedir¹³⁶.

SONUÇ

Yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin bir gereği olarak hak ve özgürlüklerin güvencesini oluşturur. Yargının bağımsız olmasını sağlayacak tedbirler almak her devletin görevidir. Bu tedbirlerden biri kuşkusuz hâkimlere tanınan güvencelerdir. Tüm demokratik ülkelerin anayasaları belirli ölçülerde hâkimlere bu güvenceleri sağlamaktadır. Bu çerçevede kapsam ve içerikleri ülkeden ülkeye farklılık gösteren belirli standart mesleki güvenceler hâkimlere tanınmaktadır. Bu standart mesleki güvenceler azil yasağı, re'sen emekliye sevk edilmeme, mali teminat, hâkimlikle bağdaşan işlerin yapılabilmesi, coğrafi teminat şeklindedir. Hâkimlerin bağımsızlığı ve teminatına ilişkin güvenceler konusunda ülkemiz, incelenen örneklerle kıyasen küçümsemeyecek bir hukuki düzenleme alanına sahiptir. Hâkimlik teminatının sağlanmasına yönelik temel esaslar anayasal ve kanuni düzenlemelerde yerini almıştır. Buna rağmen Türk hukuk düzeninde öngörülen teminatların önemli bir kısmına yer vermeyen kimi yerleşik demokrasilerde yargının bağımsızlığı konusunda ciddi sorunlar yaşanmamasına rağmen, ülkemizde hâkimlik teminatının ve yargı bağımsızlığının sıklıkla tartışma konusu yapıldığı görülmektedir. Bu tartışmalarda mevzuatta yer alan eksikliklerin, yargıya müdahaleye olanak sağlayan açık kapıların bulunmasının etkisi büyüktür. Bunun yanı sıra fiili bağımsızlığın sağlanmasını güçleştiren siyasi sistem, siyasi-toplumsal parametreler de eklenince hâkimlerin teminatlı olmalarının yargı bağımsızlığını sağlamadaki gücü azalmaktadır¹³⁷.

¹³⁶ Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı (Strasbourg, 8-10 Temmuz 1998), (Erişim Tarihi 26.12.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Ekklentiler/Dosyalar/6b93439f-7312-4e49-a52d-7e0e2790845a.pdf>.

¹³⁷ Fazıl Hüsnü Erdem, "Türkiye'de Yargı Bağımsızlığının Mevzuattan Kaynaklanan Sorunları Ve Çözüm Önerileri". DÜHFD 27 / 47 (2022): 318.

Mevzuatta karşılaşılan ve uzun süredir gündeme getirilen eksikliklerden biri coğrafi teminattır. Yargı bağımsızlığının önemli bir unsuru olan coğrafi teminatın uluslararası düzenlemeler dikkate alınarak hâkimlere tanınması gerekmektedir. Mutlak bir güvence olarak kabul edilmeyen coğrafi teminata hâkimin iradesi hilafına ancak yargı sisteminin organizasyonunda reform yapılması ve hâkime disiplin cezası verilmesi durumlarında istisna getirilmesi önerilmektedir. Bunun yanı sıra 2802 sayılı Kanun'un (m. 47/3) Adalet Bakanına tanıdığı hâkimleri geçici olarak görevlendirme yetkisi hâkimlerin kendilerini güven ve huzur içinde hissetmedikleri bir düzenlemedir. Coğrafi teminatın tanınması ile birlikte bu düzenlemede de değişiklik yapılmasının hâkimlerin bağımsızlığına katkı sunacağı düşünülmektedir. Hâkimlerin re'sen emekli edilmelerini yasaklayan bir düzenleme yer almasına rağmen emeklilik yaşının 65 yaş sınırına sahip olması belirli bir hukuki bilgi ve tecrübeye sahip hâkimlerin tecrübelerinden yararlanmayı zorlaştırmaktadır. Son dönemlerde çeşitli ülkelerin hâkimlerin emeklilik yaş sınırını yükseltmeye yönelik girişimleri belirli bir yaşa ulaşmış hâkimlerin tecrübelerinden yararlanmanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Anayasadaki emeklilik yaşından daha yüksek bir yaş sınırının öngörülmesi önerilmektedir.

YAZAR BEYANI	
Mali Destek/Teşekkür Beyanı:	Bulunmamaktadır.
Yazarların Katkıları	Eserin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.
Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı	Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.
Etik Kurul Onayı:	Gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Alfini, James J./ Lubet, Steven/ Shaman, Jeffrey M./ Geyh, Charles G..
Judicial Conduct And Ethics. USA: Lexisnexis, 2013.
- Anayurt, Ömer. Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram
Ve Kurumlar). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Blisa, Adam. "Judicial Salaries As A Component Of Judicial
Independence". Diploma Thesis. Masaryk University,
2015/2016.
- Bulmer, Elliot. Judicial Tenure, Removal, Immunity And
Accountability. International IDEA Constitution-Building Primer
5, 2017.
- Çaycı, Sadi. "Hukukun Üstünlüğü, Anayasa Mahkemesi Ve Demokrasi".
Stratejik Analiz Dergisi. 8/93 (2008): 68-73.
- Decker, Fritz/ Gerner, Eric/ Kaufmann, Hans. Deutsches
Richtergesetz. Köln- Berlin-Bonn- München: 1963.
- Demirkol, Ferman. Yargı Bağımsızlığı. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayın-
ları, 1991.
- Dursun, Hasan. "Erkler Ayrılığı Ve Yargıç Bağımsızlığı". TBB Dergisi.
80 (2009): 29-104.
- Edwards, Drew E.. "Judicial Misconduct And Politics in The Federal
System: A Proposal For Revising The Judicial Councils Act". 75
Cal Review. (1987): 1071-1092.
- Erdem, Fazıl Hüsnü. "Türkiye'de Yargı Bağımsızlığının Mevzuattan
Kaynaklanan Sorunları ve Çözüm Önerileri". DÜHFD. 27/ 47
(2022): 315-355.
- Erdem, Kasım. "Anayasal Organlar ve Kuvvetler Ayrılığı". İçinde ABD
Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri, ed. Semra
Gökçimen. 1-58. Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlı-
ğı Yayınları, 2019.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları,
Ankara, 2015.

- Franklin, Charles H.. "Behavioral Factors Affecting Judicial Independence". In *Judicial Independence At The Crossroads: An Interdisciplinary Approach*, ed. Stephen B. Burbank, Bary Friedman, 134-148. United Kingdom: Sage Publication, 2002.
- Giegerich, Thomas. "Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihsel Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler". İçinde *Yargının Bağımsızlığı, Tarafsızlığı ve Etkililiği Uluslararası Sempozyum*, 21-30. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, 2009.
- Goldman, Sheldon. *Constitutional Law and Supreme Court Decision – Making And Essay*. New York: HarperCollins Publishers, 1982.
- Gönenç, Levent. *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*. Ankara: TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri, 2011.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınları, 2020.
- Gözübüyük, Şeref. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.
- Gürpınar, Mehmet Hakkı. "Almanya ve Avusturya'da Hâkimler Ve Savcılarının Atanma, Tayin Ve Terfi İşlemleri İle Denetimleri Ve Haklarında Yapılan Disiplin Ve Ceza Kovuşturmaları ya da Soruşturmalara Dair Esaslar". *Adalet Dergisi*. 33 (2009): 180-196.
- Hardy, Stephen. "Judicial Retirement Age – Putting The Rationale On Record". *Amicus Curiae*. 108 (Winter 2016): 23-24.
- Hazell, Robert. "The Continuing Dynamism Of Constitutional Reform". *Parliamentary Affairs*. 60/1, (2007): 3-25.
- İnceoğlu, Sibel. "Yeni Anayasada Bağımsız Bir Yargı İçin Neler Yapmalı? Uluslararası Belgeler Işığında Öneriler". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 95 (2011): 235-268.
- Jackson, R. M.. *The Machinery Of Justice in England*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Kapani, Münci. *İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklali*. Ankara: AÜHF Yayınları 93, 1956.

- Kopp, Ferdinad. *Verwaltungsgerichtsordnung*. München: C. H. Beck, 2005.
- Kuru, Baki. *Hâkim Ve Savcıların Bağımsızlığı Ve Teminatı*, Ankara: AÜHF Yayınları, 1966.
- Lundmark, Thomas. *Charting The Divide Between Common And Civil Law*. New York: Oxford University Press, 2012.
- Metin, Yüksel. “Türkiye’de Yargı Bağımsızlığına İlişkin Kimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Anayasa Yargısı Dergisi*. 27 (2010): 217-272.
- Nugent, John T. “Removal of Judges”. *Journal of Legislation*, Vol.6/ 140 (1979): 140-152.
- Özer, Attila. *Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2009.
- Özkan, Gürsel. “Yargı Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı”. Ankara: *Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı*. 10 (Temmuz-Ağustos, 1996): 437-442.
- Özkul, Fatih. “Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”. *Ankara Barosu Dergisi*. 3,(2016): 199-263.
- Radcliff, G. R. Y./ Cross, Geoffrey/ Hall, G. D. G.. *The English Legal System*, London: Butterworths, 1964.
- Redeker, Konrad / Von Oertzen Hans-Joachim, *Verwaltungsgerichtsordnung, Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer, 2004.
- Rumpf, Christian. *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*. Çeviren Burak Oder, Ankara: Turhan Kitabevi, 1995.
- Sahl, John P.. “Secret Discipline In The Federal Courts – Democratic Values And Judicial Integrity At Stake”. *Notre Dame Law Review*. 70/ 2 (1994): 193-258.
- Schoenbaum, Edward J.. “A Historical Look At Judicial Discipline”. *Chicago-Kent Law Review*. 54/1, (1977): 1-27.

- Seibert-Fohr, Anja. "Constitutional Guarantees Of Judicial Independence In Germany". In *Recent Trends in German And European Constitutional Law*, ed. E. Riedel, R. Wolfrum, 267-287. Springer Berlin/Heidelberg/New York: 2006.
- Selçuk, Sami. *Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1998.
- Stevens, Robert. "Judicial Independence In England: A Loss Of Innocence", In *Judicial Independence in The Age Of Democracy Critical Perspectives From Around*. Ed. Peter H. Russel/ David M. O'Brain, 155-172. Charlottesville And London: The World University Press Of Virginia, 2001.
- Uran Murphy, Peri. *Teorik Çerçeve de Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı*. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2016.
- Ünal, Şeref. *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı*. Ankara: TBMM Kültür Sanat Yayınları, 1994.
- Ünver, Yener. "Yargı Bağımsızlığı Açısından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 1/1-4 (1998-1990): 153-196.
- Üstündağ, Saim. "Yargı Organlarının Sorunları ve Çözüm Yolları". *İBD*. XLVIII/ 4-8 (1977): 5-8.
- Volcansek, Mary L.. "England". In *Judicial Misconduct*, ed. Mary L. Volcansek, 67-86. Florida: 1996.
- Walker, Ronald J./ Walker, Michael G.. *The English Legal System*. London: Butterworths, 1980.
- Woodhouse, D.. "United Kingdom The Constitutional Reform Act 2005 – Defending Judicial Independence The English Way". *International Journal Of Constitutional Law*. 5/1 (2007): 153-165.
- Yavuz, Bülent. *Kuruluş Ve İşleyişi Açısından Türkiye'de Yargı Bağımsızlığı Ve Tarafsızlığı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.

İNTERNET KAYNAKLARI

- (Erişim Tarihi 07.07.2023), <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/circuit-judge>.
- ABD Anayasası, (Erişim Tarihi 01.06.2023), <https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/abd-anayasasi.pdf>.
- ASH, Elliot/ MACLOAD, W. Bentley, Mandatory Retirement For Judges Improved Performance On U.S. State Supreme Courts, NBER WORKING PAPER SERIES, Working Paper 28025, (Erişim Tarihi 25.07.2023), <http://www.nber.org/papers/w28025>.
- Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE), Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyinin Yargı Bağımsızlığı Ve Hâkimlerin Azledilememesine İlişkin Standartlar Konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Dikkatine Sunduğu 1 (2001) Sayılı Görüş (Strazburg, 23 Kasım 2001), (Erişim Tarihi 06.10.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/40622f91-9de4-40a6-89a8-ea044a5b9711.pdf>.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi R(94) 12 Tavsiye Kararı, (Erişim Tarihi 27.09.2023), <https://www.anayasa.gov.tr/media/3665/cmrec199412trjudgesindependenceefficiencyresponsibilities.pdf>.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Hâkimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Sorumlulukları hakkında Üye Devletlere Yönelik CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararı, (Erişim Tarihi 25.09.2023), <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/21ade48c-e4e6-4122-846b-4c4f61511f96.pdf>.
- Bangalor Yargısal Davranış İlkeleri Yorumu, (Erişim Tarihi 25.09.2023), https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/commentary_on_the_bangalore_principles_of_judicial_conduct/bangalore_principles_turkish.pdf.
- Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Venedik Komisyonu CDL-AD (2010) 004, Yargı Sisteminin Bağımsızlığı Raporu, (Erişim Tarihi 27.09.2023), <https://rm.coe.int/0900001680700e13>.

- BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeler Şartı, (Erişim Tarihi 25.09.2023).
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/51159f30-8d0e-4bb4-becc-1446b51d1a5d.pdf>.
- BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeler Şartı, Hâkimlerin Nitelikleri, Göreve Seçilmeleri ve Eğitimleri, (Erişim Tarihi 06.11.2023),
https://www.etik.gov.tr/media/cthlcpay/yargi_etigine_iliskin_uluslararasi_temel_standartlar.pdf.
- BOWCOTT, Owen, “Allow judiciary to work until 75, says Britain's most senior judge”, (Erişim Tarihi 25.09.2023),
<https://www.theguardian.com/law/2017/mar/29/allow-judiciary-to-work-until-75-says-britains-most-senior-judge>.
- County Court Act 1984, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/28/section/11>.
- Courts Act 2003, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/39/section/11>.
- Courts Acts 1971, (Erişim Tarihi 07.07.2023), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/23/section/17>.
- Deutsches Richtergesetz (DRiG), (Erişim Tarihi 05.10.2023),
<https://www.gesetze-im-internet.de/drig/DRiG.pdf>.
- Federal Alman Anayasası, (Erişim Tarihi 05.07.2023), <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>.
- Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı, (Erişim Tarihi 27.09.2023),
<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/6b93439f-7312-4e49-a52d-7e0e2790845a.pdf>.
- HAMILTON, A., “The Judiciary Department”. In The Federalist Paper, ed. J. Madison, A. Hamilton/ J. Jay New York: 1788, (Erişim Tarihi 14.08.2023), <http://thomas.loc.gov/home/histdox/fed78.html>.
- International Commission Of Jurists, International Commission of Jurists, “International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors”, Practitioners Guide No. 1, 2007, (Erişim Tarihi 09.10.2023),
<https://www.refworld.org/pdfid/4a7837af2.pdf>.

JONES, John Paul, “Yüksek Mahkeme Benzersiz Bir Kurum”, Demokrasi ile İlgili Meseleler Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi: Ülkedeki En Yüksek Mahkeme, 10/1 (Nisan 2005), (Erişim Tarihi 08.07.2023), https://usa.usembassy.de/etexts/turkish/Supreme_Court.pdf.

Judicial Pensions and Retirement Act 1993, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/8/contents>, (Erişim Tarihi 07.07.2023).

Judiciary of England and Wales, The Accountability of the Judiciary (2019): 1-11, (Erişim Tarihi 08.06.2023), <https://www.judiciary.uk/wpcontent/uploads/JCO/Documents/Consultations/accountability.pdf>.

KEITH, Douglas, Impeachment and Removal of Judges: An Explainer, Brennan Center for Justice,, (Erişim Tarihi 23.10.2023), <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/impeachment-and-removal-judges-explainer>.

Loi Organique No 58-1270 of 22 December 1958, (Erişim Tarihi 06.07.2023), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259>.

LONGLEY, Robert, “US Supreme Court Retirement Benefits”, ThoughtCo, Apr. 16, 2022,, (Erişim Tarihi 17.08.2023), <https://www.thoughtco.com/us-supreme-court-retirement-benefits-3322414>.

Ministère de la Justice et des Libertés, Projet De Loi Organique Relatif A La Limite D’age Des Magistrats De L’ordre Judiciaire, Novembre 2011, (Erişim Tarihi 11.07.2023).<https://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/projets/pl4000-ei.pdf>.

The Supreme Court and Judicial Committee of the Privy Council Annual Report and Accounts 2021-2022, (Erişim Tarihi 28.09.2023), www.gov.uk/official-documents.